

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา โดยจำแนกเนื้อหาสาระตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเอง

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเอง

1.2 ทฤษฎีการเห็นคุณค่าในตนเอง

2. พฤติกรรมเสี่ยงในวัยรุ่น

2.1 พฤติกรรมเสี่ยงในวัยรุ่น

2.2 สาเหตุของพฤติกรรมเสี่ยง

2.3 ประเภทของพฤติกรรมเสี่ยง

2.4 ปัญหาพฤติกรรมในวัยรุ่น

2.5 แนวทางการแก้ไขพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น

3. พัฒนาการของวัยรุ่น

3.1 ความหมายพัฒนาการของวัยรุ่น

3.2 พัฒนาการทางร่างกาย

3.3 พัฒนาการทางอารมณ์

3.4 พัฒนาการทางสังคม

3.5 พัฒนาการทางสติปัญญา

4. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก The Strengths and Difficulties Questionnaire

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเอง

ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

รพีพร ศิวารธรรม (2545, หน้า 11) ได้สรุปความหมายว่า ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองเป็นความรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคลที่ประเมินตนเองในด้านความสามารถ ความสำเร็จ และการยอมรับในตนเอง โดยสื่อออกมาในลักษณะของพฤติกรรมการแสดงออก บุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองจะมีการยอมรับตนเอง และมองตนเองในด้านที่สามารถพัฒนาได้ พร้อมทั้งจะพัฒนานตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และบุคคลรอบข้างทำให้การตัดสินใจ กระทำกิจกรรม จะมีพื้นฐานของความรักตนเองและผู้อื่น จึงส่งผลการกระทำนั้นๆ ไม่ให้เป็นที่เดือดร้อนต่อตนเองและสังคม

วันเพ็ญ สุมนาพันธุ์ (2545, หน้า 17) ได้สรุปความหมายว่า ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองเป็นความรู้สึกที่ได้มาจากการที่บุคคลประเมินตนเอง โดยใช้ความต้องการพื้นฐาน และประสบการณ์ของตนเองที่ได้รับมา ทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีความสามารถมากน้อยเพียงใด โดยอาศัยสิ่งแวดล้อมมาช่วยในการตัดสินใจ ระดับความรู้สึกเห็นค่าในตนเองด้วย

จรัญญา ชันกฤษณ์ (2543, หน้า 8) ได้สรุปความหมายว่า ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองเป็นการประเมินความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเองในด้านต่างๆ เมื่อบุคคลกระทำการได้สำเร็จ มีความพึงพอใจ และเห็นคุณค่าในการกระทำนั้นๆ ของตน รู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญได้รับการยกย่องและมีคุณค่า ถ้าคิดว่าตนเองด้อยกว่าคนอื่น ๆ ทุกทาง ก็เป็นปมด้อยน้อยเนื้อต่ำใจ ไม่มีความสุขโดยปกติแล้วคนเรามักจะเอาตัวเองไปเปรียบเทียบกับผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา

นวลลออ สุภาพล (2527, หน้า 269) ได้สรุปความหมายไว้ว่า ความต้องการความภูมิใจในตนเอง (Self-Esteem Needs) แบ่งออกได้ 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ ความต้องการนับถือตนเอง (Self-respect) คือ ความต้องการการมีอำนาจ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความแข็งแรง ความสามารถในตนเอง มีผลสัมฤทธิ์และความอิสระ ทุกคนต้องการที่รู้สึกว่ามีคุณค่าและมีความสามารถที่จะประสบความสำเร็จในงาน ภารกิจต่างๆ และมีชีวิตที่เด่นดัง ส่วนลักษณะที่ 2 คือ ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น คือ ความต้องการมีเกียรติยศ การได้รับการยกย่อง ได้รับการยอมรับ ความสนใจ ความต้องการที่จะได้รับการยกย่อง ชมเชยในสิ่งที่เขากระทำ ซึ่งทำให้เขารู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าว่าความสามารถของเขาได้รับการยอมรับจากผู้อื่น

นันทนา แรงจริง (2545, หน้า 9) ได้สรุปความหมายว่า ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองเป็นการประเมินคุณค่าของตนเองในเรื่องการประสบความสำเร็จ การยอมรับตนเอง การยอมรับจากคนอื่น การมีความสามารถเพียงพอในการกระทำสิ่งต่างๆ การมีคุณค่า และมีความสำคัญต่อสังคม

1. ความรู้สึกปลอดภัยทางกาย ได้แก่ รู้สึกปลอดภัยจากภัยที่จะเกิดขึ้นกับกายตนเช่น ไม่ถูกทำร้าย ไม่ถูกทุบตี ไม่ถูกลงโทษทางกาย เป็นต้นทำให้ไม่รู้สึกหวาดกลัว จึงพัฒนาความรู้สึกมั่นใจในตนเองขึ้น

3. **ความมีเอกลักษณ์** ได้แก่ รู้จักและเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงแล้วนำความรู้ความสามารถที่แท้จริงที่มีอยู่นั้น ไปใช้ให้ประสบความสำเร็จและมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น

5. ความสามารถได้แก่ เชื้อมันในความสามารถของคนที่กำลังต่าง ๆ ได้สำเร็จทำให้เกิดความมานะพยายามที่จะเรียนหรือทำสิ่งใหม่จนกว่าจะประสบความสำเร็จและเกิดความเชี่ยวชาญความสามารถนี้จำแนกออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ความสามารถทางวิชาการความสามารถทางกีฬาความสามารถที่ทำให้สังคมยอมรับความสามารถในการกระทำหรือการปฏิบัติและความสามารถทางกายภาพที่ปรากฏ เช่น รูปร่าง หน้าตา ลักษณะท่าทาง เป็นต้น

อัปสรศิริ เอี่ยมประชา (2542, หน้า 36) ให้ความหมายว่าเป็นความเชื่อหรือความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเอง มีความเคารพและยอมรับในตนเองมีความสำคัญ มีความสามารถและใช้ความสามารถที่มีอยู่กระทำการสิ่งต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นในสังคม

Rosenberg (1967, อ้างใน ภาวินี นาวาพานิช, 2537, หน้า 49) ให้ความหมายของความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองไว้ว่า ความเคารพที่บุคคลมีต่อตนเอง มองเห็นตนเองเป็นคนมีค่าโดยไม่จำเป็นต้องเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นว่าดีกว่าหรือเลวกว่า และไม่คิดว่าตนเองต้องกลายเป็นคนเลวเลิศ แต่ควรตระหนักในข้อจำกัดของตนและสามารถคาดหวังว่าจะปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้นได้

อย่างไรโดยบุคคลที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองอยู่ในระดับสูง จะหมายถึงการที่ บุคคลคิดว่าเขา เป็นคนที่มีคุณค่า มีเกียรติ มีความพึงพอใจในตนเอง ซึ่งตรงข้ามกับบุคคลที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่า ในตนเองต่ำ ซึ่งหมายถึง คนที่ขาดความเคารพตนเอง ปฏิเสธตนเองคิดว่าตนเองไม่มีค่า ขาดความ พึงพอใจในตนเอง มีความรู้สึกว่าตนเองขาดบางสิ่งบางอย่างไม่เท่าเทียมกับผู้อื่น

สรุปจากที่กล่าวมาการเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของตัวบุคคลที่มีความคิด มุมมองกับตนเอง ว่าตนเองนั้นมีคุณค่ามากเพียงไหน มีความรักความเชื่อมั่นต่อตนเองและสังคม สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆและดำรงตนอยู่ได้อย่างมีความสุข เป็นมุมมองของแต่ละ คนที่แตกต่างกันไป บางคนถ้ามองการเห็นคุณค่าในตนเองในทางลบก็จะมีปัญหาและอุปสรรค ตามมา ทำให้อยู่ร่วมสังคมได้อย่างไม่มีความสุข

ทฤษฎีการเห็นคุณค่าในตนเอง

ในเรื่องของทฤษฎีการเห็นคุณค่าในตนเอง ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

Rogers (1974, อ้างในจริญญา ชันกฤษณ์, 2543, หน้า 11) กล่าวถึงทฤษฎีเกี่ยวกับ “ตน” โดยอธิบายถึงคุณสมบัติของ “ตน” ที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเองว่า “ตน” อาจเปลี่ยนแปลง ได้ตามวุฒิภาวะซึ่งการเรียนรู้เกี่ยวกับ “ตน” มีความสำคัญที่ถือว่าเป็นคุณลักษณะประจำตัวของ ตนเอง เป็นความคิดที่เกี่ยวกับ “ตน” ในด้านคุณค่าของตนเอง ในศรีเรือน แก้วกังวาน (2539, หน้า 123) ได้กล่าวถึงทฤษฎี “ตน” ของ Rogers ไว้ว่ามนุษย์มีตัวตน 3 แบบคือ “ตน” ตามที่ตนเอง มองเห็น (Self Concept) “ตน” ตามที่เป็นจริง (Real Self) และ “ตน” ตามอุดมคติ (Ideal Self) “ตน” ตามที่ตนเองมองเห็น (Self Concept) คือภาพของคนที่เห็นว่าตนเป็นคนอย่างไรคือใครมี ความรู้ความสามารถลักษณะเฉพาะตนอย่างไรเช่นคนสวยคนเก่งคนรวยคนมีชาติตระกูลคนต่ำต้อย คนช่างพูดคนขี้อายคนเก็บตัวคนเจิบเป็นต้นโดยทั่วไปคนรับรู้มองตนเองหลายแง่มุมอาจไม่ตรง กับข้อเท็จจริงหรือภาพที่คนอื่นเห็น

“ตน” ตามที่เป็นจริงคือลักษณะตัวตนที่เป็นไปตามข้อเท็จจริงบ่อยครั้งที่ ตนมองไม่เห็นข้อเท็จจริงของตนเพราะเป็นกรณีที่ทำให้รู้สึกเสียใจเศร้าใจ ไม่เทียมหน้าเทียมตา กับบุคคลอื่นารู้สึกผิดบาป เป็นต้น

“ตน” ตามอุดมคติคือตัวตนที่อยากมีอยากเป็นแต่ยังไม่มีไม่เป็นในปัจจุบัน เช่น เป็น คนขับรถรับจ้างแต่ฝันอยากเป็นเศรษฐี หรือเป็นคนชอบเก็บตัวแต่ฝันอยากเป็นคนเข้า สังคมเข้าคนง่าย เป็นต้น

ถ้าคนที่มองเห็นกับตนที่เป็นจริงมีความแตกต่างกันมากหรือขัดแย้งกันมาก บุคคลนั้นมี แนวโน้มที่จะก่อปัญหาแก่ตนเองและผู้อื่น ในรายที่แตกต่างกันรุนแรงอาจเป็นโรคจิตโรคประสาท

ได้ดังนั้นผลดีของการรู้จักปรับตัวตามที่ “ตน” มองเห็นให้ตรงกับ “ตน” ตามที่เป็นจริงในการดำเนินชีวิตประจำวันได้แก่ความมั่นคงทางอารมณ์และบุคลิกภาพการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีมีสมรรถภาพสูงในการปฏิบัติการกิจตามหน้าที่ไม่ค่อยมีความวิตกกังวลและไม่ค่อยใช้กลไกในการป้องกันตัวเองบุคคลที่มองตนเองตรงกับ “ตน” ตามความเป็นจริง มักมองเห็น “ตน” ตามอุดมคติที่ค่อนข้างเป็นไปได้ทำให้การดำเนินชีวิตของเขาเป็นไปอย่างมีความมุ่งหวังกระตือรือร้นและสนใจหวังอยู่เสมอเขาจึงมีความพอใจในตนเองอยู่มากซึ่งมักจะนำไปสู่ความพอใจในบุคคลอื่นด้วยส่วนบุคคลที่สร้างภาพของ “ตน” ตามอุดมคติไกลจาก “ตน” ตามที่เป็นจริงมักจะประสบความผิดหวังในตนเองและผู้อื่นอยู่เรื่อยไปทำให้มองตนเองและผู้อื่นในด้านลบมีเพื่อนน้อยคบหาสมาคมกับคนอื่นได้ยากบุคคลประเภทนี้มักมีข้อสับสนและขัดแย้งในตนเองกับผู้อื่นอยู่เสมอ

นอกจากทฤษฎีเกี่ยวกับ “ตน” ของ Rogers แล้วก็ยังมียกยิตวิทยาอีกหนึ่งท่านที่มีแนวคิดและทฤษฎีที่อธิบาย “ตน” ได้เพิ่มเติมจากของ Rogers คือ Horney (อ้างใน ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2539, หน้า 83) กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับ “ตน” ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองว่าคนทั่วไปมีภาระของ “ตน” อยู่ 2 อย่างคือ “ตนจริง” กับ “ตนในอุดมคติ” “ตนจริง” คือสภาพที่ใฝ่ฝันว่าอยากมีอยากเป็น เช่น อยากสวยอยากเป็นคนเด่นดังอยากมีทรัพย์สินร่ำรวยถ้าตนในอุดมคติที่วาดไว้ต่างกับตนจริงมากก็ทำให้ผู้นั้นเกิดความกังวลใจคับข้องใจและความเครียดเกิดความรู้สึกว่าตนเองพบความล้มเหลวในชีวิตเป็นบุคคลไร้ค่าในเวลาเดียวกัน ไม่กล้ารับความจริงเกี่ยวกับตนเองทำให้หมดความเชื่อมั่นในตนเองเมื่อได้ทราบถึงทฤษฎีที่ถือได้ว่าเป็นการเริ่มในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเองแล้วนั้น สามารถสรุปให้ทราบถึงความสัมพันธ์ “ตน” กับ “การเห็นคุณค่าในตนเอง” ว่า “ตน” (Self) คือตนเองหรือตัวเองซึ่งRogers แบ่งตนไว้ 3 แบบ (“ตน” ตามที่ตนมองเห็น “ตน” ตามที่เป็นจริง “ตน” ตามอุดมคติ) ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นซึ่ง “ตน” ทั้ง 3 แบบนี้อยู่ในตัวของเราเองเป็นความนึกคิดที่มีผลต่อตนเองทั้งในด้านความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมที่แสดงออกมา เช่น ในการเลือกอาชีพถ้าบุคคลใดมี “ตน” ตามที่ตนมองเห็นที่รับรู้ว่าคุณมีความมั่นใจในตัวเองชอบช่วยเหลือผู้อื่นและ “ตน” ตามที่เป็นจริงอาจจะรับรู้จากบุคคลใกล้ชิดว่าตนเองเป็นคนที่เหมาะต่อการทำงานบริการเพราะชอบยิ้มแย้มมีบุคลิกน่าเชื่อถือและเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย

ส่วน “ตน” ตามอุดมคติที่ตนเองมีความคาดหวังไว้สูงตามค่านิยมทางสังคมอย่างอาชีพเจ้าหน้าที่ต้อนรับบนเครื่องบินที่ต้องมีบุคลิกภาพที่ดี สง่า ต้องมีความชอบในงานบริการและมีความเอาใจใส่ดีซึ่งถ้าบุคคลนี้มีความนึกคิดตั้งใจตั้งแต่แรกที่จะมาเลือกอาชีพเจ้าหน้าที่ต้อนรับบนเครื่องบินก็ถือได้ว่าเขามีอัตมโนทัศน์ที่มีผลต่อพฤติกรรมเป็นอย่างมากมีการประเมินตนเองในแง่บวกทำให้การเห็นคุณค่าในตนเองสูงแต่ถ้าภาพลักษณ์แห่งตนเป็นคนที่ชอบเก็บตัวไม่เข้าสังคมไม่

เป็นคนชอบงานบริการแต่ตัวคนในอุดมคติเป็นเจ้าหน้าที่ต้อนรับบนเครื่องบินก็แสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นอัตมโนทัศน์มีผลต่อพฤติกรรมน้อยเมื่อเกิดการเลือกอาชีพผิดพลาดจะทำให้เป็นบุคคลที่ไม่มีความสุขกับอาชีพที่ทำมีความรู้สึกทำงานไปวันๆ ไม่พัฒนาตัวเองขึ้นเป็นการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะทำให้ระบบหน่วยงานนั้นๆ มีบุคลากรที่ไม่มีประสิทธิภาพอาจทำให้ระบบการทำงานล่าช้าหรือผิดพลาดต่อไปได้ หรือถ้าไม่ได้อาชีพตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ก็กลายเป็นคนหมดหวังสิ้นหวังเกิดความเครียดได้ง่าย

Bandura (1980, อ้างใน พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์, 2542, หน้า 72) ได้นำทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมมาพยายามอธิบายและพยากรณ์พฤติกรรมของบุคคลด้วยมโนทัศน์ต่างๆ มโนทัศน์หนึ่งที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเองอันได้แก่การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) กล่าวคือการรับรู้ความสามารถของตนเองมีบทบาทสำคัญต่อการบังคับควบคุมตัวเองมีการประเมินตนเอง (Self-Evaluation) และมีทัศนคติต่อตนเองทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ

การรับรู้ความสามารถของตนเองหมายถึง ความรู้สึกหรือความเชื่อของบุคคลที่จะทำงานหรือทำพฤติกรรมบางอย่างได้สำเร็จการรับรู้ความสามารถของตนเองมาจากแหล่งต่างๆ อาทิผลงานที่ตนทำในอดีตเคยประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวจากการเปรียบเทียบผลงานของตนเองกับผู้อื่น โดยบุคคลที่เคยประสบความสำเร็จเป็นส่วนใหญ่ในชีวิตจะมีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูงกว่าบุคคลที่ประสบความล้มเหลวในชีวิตหรือในอดีตที่ผ่านมาแนวคิดนี้เชื่อว่าการคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของบุคคลจะเป็นสิ่งกำหนดที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการรับรู้ความสามารถของตนเองเกี่ยวข้องกับความเชื่อที่ว่าบุคคลสามารถควบคุมพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อมในสังคมได้ถ้าบุคคลขาดความรู้สึกดังกล่าวนี้จะไม่สามารถจัดการกับสถานการณ์ต่างๆ ได้สำเร็จแต่ถ้าบุคคลมีความเชื่อดังกล่าวสูงจะทำหลายสิ่งหลายอย่างได้ดีมีความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเองนำไปสู่การเห็นคุณค่าในตนเองสูงซึ่งความเชื่อในความสามารถของตนเองจะประกอบด้วย ความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของบุคคลและความคาดหวังในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นความเชื่อมีบทบาทสำคัญในการวางหลักแห่งการกระทำและยังเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้บุคคลสามารถปรับพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้เข้ากับสถานการณ์ตามความเชื่อได้อย่างเหมาะสมดังนั้นลักษณะบางประการของบุคคลที่เชื่อในคุณค่าของตนเองนั้นจะไม่ทอดทิ้งเมื่อเผชิญกับความล้มเหลวมีแนวโน้มเป็นผู้তিকังวลน้อยมากยินดีและต้อนรับต่อสิ่งท้าทายแปลกใหม่ที่จะเข้ามาในชีวิตเป็นอย่างดีมีระดับผลการเรียนที่ดีและได้คะแนนการทดสอบผลสัมฤทธิ์สูง

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า การเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลจะมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นประเมินตนเองในแง่บวกลบหรือมีการเห็นคุณค่าในตนเองไปในทางใด มากหรือน้อยเพียงใด จะเกิดพฤติกรรมไปในทิศทางนั้นด้วย

Maslow (1954, อ้างในเอกราชแก้วเขียว, 2540, หน้า 21) ได้ให้แนวคิดไว้ว่าความต้องการยอมรับนับถือจากผู้อื่นเป็นขั้นที่สำคัญนำไปสู่การพัฒนาสู่ขั้นการเป็นตัวของตัวเองและเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้อันเป็นความสุขสมบูรณ์และเป้าหมายการพัฒนาการของชีวิตขั้นสูงสุด โดยแบ่งการเห็นคุณค่าในตนเองออกเป็น 2 ประเภทคือความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองเป็นการยอมรับนับถือและประเมินค่าตนเองซึ่งประกอบด้วยความแข็งแกร่งความสามารถจุดเด่นด้วยความสำเร็จความเชื่อมั่นและอิสระเสรีทุกคนต้องการที่จะรู้สึกว่ามีคุณค่าและมีความสามารถที่จะประสบความสำเร็จในงานภารกิจต่างๆมีชีวิตที่เด่นดังและการได้รับความเห็นคุณค่าจากผู้อื่นเป็นเรื่องของความต้องการมีชื่อเสียงเกียรติยศตำแหน่งการยอมรับความรุ่งเรืองและการให้ความสำคัญมีความต้องการที่จะได้รับการยกย่องชมเชยในสิ่งที่เขากระทำซึ่งทำให้รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและรับรู้ความสามารถของเขาได้รับการยอมรับจากผู้อื่น โดยความพึงพอใจของความ ต้องการได้รับการยกย่องโดยทั่ว ๆ ไปนั้นเป็นความรู้สึกและทัศนคติของความเชื่อมั่นในตนเอง ความรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่าการมีพลังกำลังการมีความสามารถและความรู้สึกว่ามีชีวิตอยู่อย่างมีประโยชน์และเป็นบุคคลที่มีความจำเป็นต่อโลก ในทางตรงกันข้ามการขาดความรู้สึกต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ย่อมนำไปสู่ความรู้สึกและทัศนคติของปมด้อยและความรู้สึกไม่พอเพียง เกิดความรู้สึกอ่อนแอและช่วยเหลือตนเองไม่ได้ สิ่งต่างๆเหล่านี้เป็นการรับรู้ตนเองในทางลบซึ่งอาจก่อให้เกิดความรู้สึกขาดกลัวรู้สึกว่าตนเองไม่มีประโยชน์และสิ้นหวังในสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของชีวิตและประเมินตนเองต่ำกว่าชีวิตความเป็นอยู่ของคนอื่น

Maslow (1970, อ้างในแสงสุริย์ ลำอังก์กุล, 2543, หน้า 172) เป็นแนวคิดที่มีทัศนคติในการมองธรรมชาติของมนุษย์ด้านดีงามโดยอธิบายว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่ใฝ่ดีสร้างสรรค์ความดีปรารถนาความเจริญแห่งตนรู้คุณค่าในตนเอง รู้จักรับผิดชอบชั่วดี มีความรับผิดชอบในชีวิตและการกระทำของตน สุขทุกข์ชั่วดีเกิดจากการเลือกของตนและที่สำคัญที่สุดคือมนุษย์ทุกคนมีความต้องการที่จะรู้จักตนเองและรู้จักความสามารถของตนเอง เพื่อใช้พลังความรู้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่ ถ้ามนุษย์อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เจริญแล้วเขาจะพัฒนาไปสู่ความมุ่งดีความเจริญของบุคลิกภาพและวุฒิภาวะเสมอตามที่ได้สรุปทฤษฎีของ Maslow ไว้ว่าคนทุกคนดิ้นรนเพื่อเลื่อนฐานะของตนเองให้มีความเด่นมีความมั่นใจในตนเองโดยกระทำในวิถีทางที่ดีอย่างมีคุณธรรมและยังต้องการการยอมรับและนิยมชมชอบจากบุคคลอื่นด้วย ความภาคภูมิใจในตนเองอย่างแท้จริงมี

รากฐานมาจากการที่บุคคลสามารถลงมือกระทำและประสบความสำเร็จได้จริงมากกว่าจะได้มาจากการส่งเสริมหรือการเอาใจของสังคม จึงทำให้บุคคลเคารพในศักยภาพของตนเองอย่างแท้จริงและเกิดความมั่นใจในตนเองอย่างแน่นอน

สรุปได้ว่าการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลเป็นผลมาจากความต้องการทางด้านจิตใจที่เป็นแรงผลักดันให้บุคคลเกิดการแสดงออกของพฤติกรรม ตามความนึกถึงของตนเองซึ่งมีพื้นฐานมาจากการอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็กจากครอบครัว สังคมและสภาพแวดล้อม ถ้าบุคคลยอมรับความจริง เขาจะมองเห็นคุณค่าในตนเองมากขึ้นและมีความพยายามที่จะพัฒนาตนเองจนประสบผลสำเร็จ หากบุคคลสามารถมองเห็นคุณค่าในตนเองได้มากขึ้น ถ้าเขาเป็นผู้ที่ยอมรับความจริงและพยายามที่จะพัฒนาตนเองจนประสบผลสำเร็จถ้าได้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนคาดหวังไว้บ่อย ๆ จะทำให้เกิดการเห็นคุณค่าในตนเองมากกว่าผู้ที่ไม่ค่อยได้ประสบความสำเร็จในชีวิตเท่าที่ควร

พฤติกรรมเสี่ยงในวัยรุ่น

ความหมายของพฤติกรรมเสี่ยงในวัยรุ่น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

จันทิชาติ พุกษานานนท์ (2538, หน้า 141) พฤติกรรมเสี่ยงในวัยรุ่นหมายถึง พฤติกรรมที่ทำแล้วเสี่ยงต่อการเสียชีวิต พิการทุพพลภาพ เกิดผลเสียต่ออนามัยทั้งทางตรงและทางอ้อมคือ มีผลต่ออัตราการตายและอัตราการป่วย (จันทิชาติ พุกษานานนท์, 2538, หน้า 141) การเกิดพฤติกรรมเสี่ยงในวัยรุ่นเนื่องจากขาดประสบการณ์ชีวิต การพัฒนาทางความคิด และสติปัญญาไม่ดีพอที่จะเข้าใจถึงผลเสียที่ตามมาทั้งในระยะสั้นและระยะยาวจากพฤติกรรมนั้น

ถวิล ธาราโกชน (2545, อ้างใน นกวิธิ ชูจิต, หน้า 50) พฤติกรรมเสี่ยงในวัยรุ่นคือ พฤติกรรมที่นำมาหรือเป็นสาเหตุให้เกิดความเสี่ยงต่อการดำเนินชีวิตทำให้ร่างกายเป็นอันตราย สูญเสียหน้าที่ ขาดโอกาสพัฒนาตามปกติหรือเสียชีวิตวัยรุ่นจะมีพฤติกรรมเสี่ยงมากเนื่องจากจิตใจวัยนี้ต้องการความสนุกสนาน ตื่นเต้น ทำลาย ต้องการเป็นที่ยอมรับของคนอื่นอยากรู้ อยากเห็นอยากลอง มีอารมณ์ทางเพศมากขึ้นแต่ยังขาดการยั้งคิด ไตร่ตรองและการควบคุมตนเอง

สรุปได้ว่า พฤติกรรมเสี่ยงในวัยรุ่น คือ พฤติกรรมที่เป็นจุดกำหนดในการดำเนินชีวิตของวัยรุ่น อาจขาดโอกาสในการพัฒนาทักษะ และการดำเนินชีวิต โดยเกิดจาก การขาดประสบการณ์ในชีวิต ขาดการอบรมดูแลเอาใจใส่ที่เหมาะสม และวัยรุ่นเป็นวัยที่อยากรู้อยากลอง แต่ยังขาดการไตร่ตรองและการคิดเหตุผล จึงทำให้วัยรุ่นอยู่ในความเสี่ยง

สาเหตุของพฤติกรรมเสี่ยง

ถวิล ธาราโกชน (2545, อ้างใน นภวิธิ ชูเชิด, หน้า 51) สาเหตุของพฤติกรรมเสี่ยงวัยรุ่น เกิดจากปัจจัยทางจิตใจและสังคมดังนี้

1. ขาดความรู้และทักษะ ความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับวัยรุ่น ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัย อันตรายและความเสี่ยงต่างในการดำเนินชีวิต ความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศการจัดการอารมณ์เพศตนเอง การแก้ไขปัญหาต่างๆในชีวิต การปฏิเสธการมีกิจกรรมที่เป็นสุขเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น
2. ขาดความตระหนัก วัยรุ่นที่มีความรู้และทักษะในการป้องกันความเสี่ยง แต่ยังขาดความตระหนักและจริงจังต่อการป้องกันตนเองเห็นประโยชน์ของการป้องกัน และเห็นโทษหรือพียงภัยจากพฤติกรรมเสี่ยง จนใช้เป็นหลักในจิตใจที่จะไม่ทำพฤติกรรมนั้น
3. ขาดการควบคุมตนเอง ความรู้ ทักษะและความตระหนักอาจไม่ช่วยป้องกันความเสี่ยง ถ้าวัยรุ่นไม่มีการควบคุมตนเองดีเพียงพอ อาจคล้อยตามเพื่อนหรือสิ่งแวดล้อมได้ เหล้าและยาเสพติดเป็นสาเหตุที่ทำให้จิตใจเสียการควบคุมตนเอง อาจทำให้มีพฤติกรรมเสี่ยง
4. ขาดวิธีการที่ทำให้ตนเองพึงพอใจที่ถูกต้อง วัยรุ่นต้องการกิจกรรมที่ช่วยให้ตนเองเกิดความพึงพอใจความสุข แต่ถูกต้องเป็นที่ยอมรับได้ วัยรุ่นที่มีจุดเด่นเป็นที่ยอมรับของเพื่อนด้านบวกอยู่แล้ว (เช่น การเรียน กีฬาดนตรี ฯลฯ) จะไม่แสวงหากิจกรรมด้านลบที่อาจเป็นพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ
5. ปัญหาทางจิตใจอารมณ์หรือโรคทางจิตเวช ทำให้ขาดความสุขเก็บกดความทุกข์ใจ ความก้าวร้าว หรือเคยโดนกระทำทารุณทางกายหรือทางเพศ จะแสดงออกเป็นพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆเพื่อชดเชย ปิดบัง หรือระบายอารมณ์เป็นพฤติกรรมเสี่ยงเช่น การใช้ยาเสพติดเพื่อลดความเครียดหรืออารมณ์เศร้า
6. อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทัศนคติและแบบอย่างในครอบครัว ความเป็นสุขของครอบครัว อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน การต้องการเป็นที่ยอมรับของเพื่อนและสังคม การชักจูงใจจากแฟน คารานักรื่อง การโฆษณา ค่านิยมทางวัตถุนิยม

สรุปได้ว่า สาเหตุของพฤติกรรมเสี่ยง มีหลายปัจจัยด้วยกัน คือ การขาดความรู้ ขาดทักษะในการใช้ชีวิต ขาดความให้ความสำคัญในการป้องกันตนเอง ขาดการควบคุมตนเอง ถ้าวัยรุ่นนั้นขาดการควบคุมนั้นจะทำให้วัยรุ่นมีการคล้อยตามเพื่อนหรือสังคมจึงทำให้มีพฤติกรรมเสี่ยงได้ง่าย อีกทั้งขาดความพึงพอใจ และมีปัญหาทางจิต ตลอดจนสิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้ทำให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมเสี่ยงได้ง่าย

ประเภทของพฤติกรรมเสี่ยง

ถวิล ธาราโกชน (2545, อ้างใน นกวิธิ ชูเชิด, หน้า 50) พฤติกรรมเสี่ยงในวัยรุ่น แยกเป็นประเภทต่างๆดังนี้

1. พฤติกรรมเสี่ยงต่ออุบัติเหตุได้แก่ การร่วมกิจกรรมที่เสี่ยงต่ออุบัติเหตุ การไม่ปฏิบัติตามกฎแห่งความปลอดภัย (ไม่สวมหมวกกันน็อค ไม่คาดเข็มขัดนิรภัยเมื่อนั่งในขณะขับรถ ฯลฯ)
2. พฤติกรรมความรุนแรง ได้แก่ การเข้าร่วมกลุ่มที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง การทำร้ายร่างกาย การพกพาอาวุธทำลายข้าวของสาธารณะภาวะซึมเศร้าและการฆ่าตัวตาย
3. การใช้ยาเสพติด (Drug Abuse) ได้แก่การลองและใช้ยาเสพติด บุหรี่ เหล้า หรืออยู่ในกลุ่มเพื่อนที่ใช้ยาเสพติด
4. พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศสัมพันธ์ ได้แก่เริ่มต้นจากการมีแฟนเร็วเกินไป การเริ่มมีสัมผัสและเนื้อต้องตัว กอดจูบ อยู่กันตามลำพัง และมีเพศสัมพันธ์โดยไม่มีการป้องกันการตั้งครรภ์และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์
5. พฤติกรรมเสี่ยงต่อโรคลำไส้เนื้อหัวใจตายเฉียบพลันในวัยกลางคน ได้แก่ การรับประทานอาหารไขมันสูง อ้วนขาดการออกกำลังกาย พฤติกรรมเสี่ยงแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพโดยตรง เช่น การสูบบุหรี่ การดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ รวมถึง พฤติกรรมทางเพศ เช่น การมีเพศสัมพันธ์เร็วในช่วงวัยรุ่นตอนต้น การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ใช้ถุงยางอนามัยและพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพโดยอ้อม เช่น การใช้ยาลดความอ้วน การขับขี้อึจกักรยาชนิดโดยไม่สวมหมวกนิรภัย พฤติกรรมรับประทานอาหาร

ปัญหาพฤติกรรมในวัยรุ่น

พนม เกตุมาน (2550, ออนไลน์) ปัญหาความสัมพันธ์กับพ่อแม่วัยรุ่นนี้จะแสดงพฤติกรรมที่แสดงความเป็นตัวของตัวเองค่อนข้างมาก การพูดจาไม่ค่อยเรียบร้อยอารมณ์แปรปรวน เปลี่ยนแปลงง่าย ความรับผิดชอบขึ้นๆลงๆ เอาแต่ใจตัวเอง ทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือครูอาจารย์ หงุดหงิดไม่พอใจได้มากๆ ถ้าใช้วิธีการจัดการไม่ถูกต้อง เช่น ใช้วิธีดุว่ากล่าว ตำหนิ หรือลงโทษรุนแรงจะเกิดปฏิกิริยาต่อต้านเป็นอารมณ์ต่อกัน ไม่ได้ช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมวัยรุ่น วิธีการจัดการกับปัญหาพฤติกรรมเหล่านี้ เริ่มต้นจากการทำความเข้าใจความต้องการของวัยรุ่น มีการตอบสนองโดยประนีประนอมยืดหยุ่นแต่ก็ยังต้องมีขอบเขตพอสมควร พยายามสนใจให้ร่วมมือมากกว่าการบังคับกันตรงๆหรือรุนแรง สร้างความสัมพันธ์ที่ดีไว้ก่อน อย่าหงุดหงิดกับพฤติกรรมเล็กๆน้อยๆ ปัญหาพฤติกรรมวัยรุ่น มีดังนี้

1. ปัญหาการใช้สารเสพติด ตามธรรมชาติของวัยรุ่นจะมีความอยากรู้อยากเห็นอยากลองมาก ถ้าขาดการยับยั้งชั่งใจด้วย การที่อยู่ในกลุ่มที่ใช้สารเสพติด หรือเพื่อนใช้สารเสพติด จะมีการชักชวนให้ใช้ร่วมกันบางคนไม่กล้าปฏิเสธเพื่อน บางคนใช้เพื่อให้เหมือนเพื่อนๆ เมื่อลองแล้วเกิดความพอใจก็จะติดได้ง่าย

2. ปัญหาทางเพศ เช่น พฤติกรรมรักร่วมเพศ เป็นพฤติกรรมที่จะทำให้เกิดปัญหาตามมาได้มาก คนที่เป็นรักร่วมเพศมักจะเจอปัญหาในการดำเนินชีวิตได้มากกว่าคนทั่วไปในบางสังคมมีการต่อต้านพฤติกรรมรักร่วมเพศมีการรังเกียจ ล้อเลียน ไม่ยอมรับ บางประเทศมีกฎหมายลงโทษการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างเพศเดียวกันเอง ปัญหารักร่วมเพศคือพฤติกรรมที่พึงพอใจทางเพศกับเพศเดียวกัน อาจมีการแสดงออกภายนอกให้เห็นชัดเจนหรือไม่ก็ได้ การรักษาผู้ที่เป็นรักร่วมเพศมักไม่ได้ผล เนื่องจากผู้ที่เป็นรักร่วมเพศมักจะพอใจในลักษณะแบบนี้อยู่แล้ว การช่วยเหลือทำได้โดยการให้คำปรึกษาผู้ที่เป็นพ่อแม่และผู้ป่วย เพื่อให้ปรับตัวได้ ไม่รังเกียจลูกที่เป็นแบบนี้และผู้ป่วยแสดงออกเหมาะสม ไม่มากเกินไปจนมีการรังเกียจต่อต้านจากคนใกล้ชิด การป้องกันภาวะรักร่วมเพศ จะสามารถทำได้โดยการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่เพศเดียวกับเด็ก เพื่อให้มีการถ่ายทอดแบบอย่างทางเพศจากพ่อหรือแม่เพศเดียวกับเด็ก

3. การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง ในวัยรุ่นการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองเป็นพฤติกรรมปกติ ไม่มีอันตราย ไม่มีผลเสียต่อร่างกายหรือจิตใจ การทำไม่ควรหมกมุ่นมากเกินไปจนเป็นปัญหาต่อการใช้เวลาที่ควรทำ หรือทำให้ขาดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อื่นๆ

4. การมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่น มักเกิดจากวัยรุ่นที่ขาดการยับยั้งชั่งใจหรือมีปัญหาทางอารมณ์ และใช้เพศสัมพันธ์เป็นการทดแทนเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่นมักไม่ได้ยังคิดให้รอบคอบ ขาดการไตร่ตรอง ทำตามอารมณ์เพศหรืออยู่ภายใต้ฤทธิ์ของสารเสพติด ทำให้เกิดปัญหาการติดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การตั้งครรภ์การทำแท้งการเลี้ยงลูกที่ไม่ถูกต้อง ปัญหาครอบครัวและกลายเป็นปัญหาสังคมในที่สุด

5. ปัญหาบุคลิกภาพ วัยรุ่นจะเป็นวัยที่มีพัฒนาการของบุคลิกภาพอย่างชัดเจน ทั้งนี้สัปดาห์ การคิด การกระทำจะเป็นรูปแบบที่สม่ำเสมอจนสามารถคาดการณ์ได้ว่าในเหตุการณ์แบบนี้ เขาจะแสดงออกอย่างไร ถ้าการเรียนรู้ที่ผ่านมามี วัยรุ่นจะมีบุคลิกภาพดีด้วย แต่ในทางตรงข้ามถ้ามีปัญหาในชีวิต หรือเรียนรู้แบบผิดๆ จะกลายเป็นบุคลิกภาพที่เป็นปัญหาปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้น้อย เอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง และจะติดตัวไปตลอดชีวิต ถ้าเป็นปัญหามากๆเรียกว่าบุคลิกภาพผิดปกติ

6. ความประพฤติดุคปด คือ โรคที่มีปัญหาพฤติกรรมกลุ่มที่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนโดยตนเองพอใจ ได้แก่ การละเมิดสิทธิผู้อื่น การขโมย ล้อโกง ดึงรังไรทำร้ายผู้อื่น ทำลายข้าวของ เกร หรือละเมิดกฎเกณฑ์ของหมู่คณะหรือสังคม การหนีเรียน ไม่กลับบ้านหนีเที่ยว โกหก หลอกลวงลวงเกินทางเพศ การใช้สารเสพติด อาการดังกล่าวนี้มักจะเกิดขึ้นต่อเนื่องมานานพอสมควรสัมพันธ์กับปัญหาในครอบครัว การเลี้ยงดู ปัญหาอารมณ์

โสภณัท นุชนาด (2542, อ้างใน นารี จิตรรักษา, 2549, หน้า 145) ได้รวบรวมผลการศึกษา ปัญหาวัยรุ่นจากเอกสารต่างๆ และนำมาจัดกลุ่มของปัญหาได้ดังนี้คือ

1. พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียน ได้แก่ การไม่ทำการบ้าน เกียจคร้าน ไม่รับผิดชอบ งาน ไม่ชอบครู ไม่ชอบวิชาที่เรียน ผลการเรียนเลวลง สอบตกเป็นประจำ
2. แสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสมต่อครู เช่น ไม่เชื่อฟังครู นินทาครู
3. แสดงพฤติกรรมก่อความวุ่นวาย เช่น ส่งเสียงดัง คุยกับเพื่อน ลุกจากที่เดินไปเดินมา
4. ปัญหาทางสุขภาพ เช่น เจ็บป่วยบ่อยๆ ทำให้ต้องขาดเรียน ร่างกายพิการ หรือผิดปกติ
5. พฤติกรรมทางบุคลิกภาพ ได้แก่ เก็บตัว ซึมและเหงา ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ยาก ตกใจง่าย หวาดกลัว หรือชอบแสดงตัวมากเกินไป
6. พฤติกรรมก้าวร้าว ได้แก่ การทะเลาะวิวาทกับเพื่อนทั้งทางร่างกายและวาจา พกอาวุธมาโรงเรียน ขาดเรียนบ่อย ทำผิดระเบียบของโรงเรียน เช่น แต่งกายผิดระเบียบ สูบบุหรี่ ดื่มสุรา เล่นการพนัน พุดปด เป็นต้น

นภวิธิ ชูจิต (2552, หน้า 69) วัยรุ่นเป็นช่วงที่มีการปรับตัวทั้งด้านร่างกาย จิตใจ เพื่อพัฒนา และเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ฉะนั้นโดยธรรมชาติวัยรุ่นจึงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของตนเองอยู่มาก อีกทั้งการต้องใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางสภาพสังคมที่ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี และ วิทยาการมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วส่งผลให้วัยรุ่นในฐานะที่เป็นสมาชิกในสังคมที่ต้องอยู่ในสภาพดังกล่าว อาจประสบปัญหาในการปรับตัวในหลายด้านพร้อมกัน ประกอบกับเด็กในช่วงวัยรุ่นนี้ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ที่โรงเรียนและสภาพเศรษฐกิจที่บีบรัดมากขึ้น ทำให้พ่อแม่อาจไม่มีเวลาในการอบรมสั่งสอนหรือใกล้ชิดลูกหลานเท่ากับในอดีต จึงเป็นเหตุให้พ่อแม่และคนในสังคมได้ถ้อย โอนความรับผิดชอบให้กับโรงเรียนโดยไม่รู้ตัว โรงเรียนจึงทำหน้าที่แทนครอบครัว โดยมี ความสำคัญเทียบเท่ากับครอบครัวที่สองของวัยรุ่น ปัญหาสำคัญของวัยรุ่นในปัจจุบัน ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า วัยรุ่นเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกายและสังคมอย่างมาก จึงอาจส่งผลให้วัยรุ่น บางส่วนที่ไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมและดีเพียงพอ

อำนาจ สุประดิษฐ์ ณ อุทยา (2543, อ้างใน นกวิติ ชูเชิด, 2552, หน้า 69) ได้กล่าวถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากวัยรุ่นไว้ดังนี้

1. การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัจจุบันวัยรุ่นส่วนหนึ่งมีมุมมองเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน เป็นเรื่องไม่เสียหาย เพราะเป็นสิทธิส่วนบุคคล ผิดกับเป็นวัยแห่งการทดลอง ชอบการทำลาย แต่ขาดประสบการณ์ และความเข้าใจที่ลึกซึ้งและรอบด้านในเรื่องเพศและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น จากการสำรวจของมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ พบว่า เด็กไทยมีเพศสัมพันธ์เร็วขึ้น วัยรุ่นหญิงในเมืองร้อยละ 50 มีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่ง และวัยรุ่นหญิงร้อยละ 66 มีเพศสัมพันธ์กับเพื่อนชายโดยไม่ใช้ถุงยางอนามัย จึงมีปัญหาคำการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ และนำไปสู่การทำแท้งที่ผิดกฎหมาย ปัญหาโรคเอดส์และโรคอื่น

2. การติดสิ่งเสพติดและสิ่งมีนเมา จากการสำรวจข้อมูลนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดในสังกัดกรมสามัญศึกษา และกรมอาชีวศึกษาพบว่า นักเรียนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดมีประมาณร้อยละ 4.5 ของผู้เรียนทั้งหมด ซึ่งมักเป็นกลุ่มผู้เรียนวัยรุ่น นอกจากนี้ยังมีปัญหามึนเมาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น บุหรี่ เหล้า และเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่ายาเสพติดและสิ่งมีนเมาต่างๆ ได้กลายเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวัยรุ่นซึ่งเป็นอนาคตของชาติทุกขณะ

3. การเล่นการพนัน วัยรุ่นเป็นวัยที่รักสนุกสนาน ความตื่นเต้น และความเสี่ยงในรูปแบบต่างๆ จึงไม่แปลกที่มักจะชอบกิจกรรมการพนัน อาทิ เช่น ไพ่ และการพนันบอล ฯลฯ ตัวอย่างในช่วงมหกรรมฟุตบอลโลก พบว่าการพนันบอลได้กลายเป็นสิ่งที่ถูกลามเข้าไปในชีวิตของวัยรุ่นมากขึ้น มีการเสียพนันบอลและการกู้หนี้ยืมสินกันอย่างกว้างขวาง บางคนถูกเจ้าหนี้ยึดตามไปทวงถึงบ้าน ซึ่งผู้ปกครองต้องชำระหนี้ให้ หากไม่ชำระหนี้ได้จะมีการข่มขู่ทำร้ายหรือบางรายหันไปประกอบอาชีพอาชญากรรมเพื่อหาเงินมาชำระหนี้ดังกล่าว เป็นต้น

4. การเที่ยวกลางคืน วัยรุ่นเป็นจำนวนมากมีพฤติกรรมเที่ยวกลางคืน ซึ่งมีสาเหตุไม่ว่าจะเป็นความรักสนุก ความต้องการคลายความเครียดหรือคลายความเหงา ที่มักจะมีสาเหตุมาจากการขาดความรัก ความเข้าใจ และความอบอุ่นจากครอบครัว ทำให้วัยรุ่นหาทางออกด้วยการเที่ยวสถานบันเทิง ส่งผลให้การเรียนตกต่ำ และมีแนวโน้มจะพ่วงปัญหาเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ที่ผิด การก่ออาชญากรรม และการใช้ความรุนแรง เป็นต้น

5. การใช้ความรุนแรงในการตัดสินปัญหา ปัจจุบันปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัว และสังคมเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับการที่สื่อนำเสนอภาพและเนื้อหาที่มีความรุนแรงของสื่อ ไม่ว่าจะเป็น โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต และเกมส์บางประเภท สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมทัศนคติ ความคิด และพฤติกรรมของวัยรุ่นอย่างมาก เพราะวัยรุ่นเป็นช่วงที่สามารถซึมซับและ

เลียนแบบความคิดและพฤติกรรม จากการใช้ความรุนแรงของพ่อแม่ คนในสังคมที่มักปรากฏตามสื่อต่างๆ หรือการเลียนแบบนักแสดงบู๊ที่ชื่นชอบ เป็นต้น เป็นผลให้วัยรุ่นจำนวนไม่น้อยที่มักใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญา เช่น ปัญหาการทะเลาะวิวาท ชกต่อย ขกพวกตีกันและอาจไปถึงขั้นการก่ออาชญากรรมได้ เป็นต้น

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ที่ผ่านมาสถานศึกษาต่างก็พยายามให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาวัยรุ่นมากขึ้น เช่น การหันกลับมาทบทวนเนื้อหาหลักสูตรด้วยการบรรจุวิชาเพศศึกษาไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน มีมาตรการจัดสารวัตรนักเรียนไว้เพื่อป้องกันและสอดส่องการหนีเรียน การเที่ยวโสเภณี การเล่นการพนัน การเที่ยวกลางคืน ฯลฯ รวมทั้งจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและนำแนวคิดเรื่องการบันทึกความดีของผู้เรียนไว้ในสมุดรายงานความประพฤติ จัดแนะแนวการเรียนและการอาชีพในอนาคต หรือแม้กระทั่งการใช้กล้องวงจรปิดในโรงเรียนเพื่อคอยสอดส่องและควบคุมพฤติกรรมของนักเรียนวัยรุ่น

อย่างไรก็ตาม แนวทางดังกล่าวยังไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เนื่องจากสถานศึกษาส่วนใหญ่ยังขาดแนวทางในการแก้ไขปัญาที่สอดคล้องกับธรรมชาติและความต้องการของผู้เรียนในกลุ่มวัยรุ่นอย่างแท้จริง และไม่ได้เป็นแนวทางแก้ไขปัญาในเด็กวัยรุ่นในระยะยาว เช่น การตั้งกฎเกณฑ์ต่างๆ มากมายที่เข้มงวดมากเกินไปหากเด็กคนไหนทำผิดระเบียบก็จะหักคะแนนและทำโทษ การพัฒนาคุณภาพโรงเรียนที่เน้นเพียงด้านวิชาการ แต่ไม่ส่งเสริมให้มีการทำกิจกรรมที่หลากหลายตามความสนใจของผู้เรียนกลุ่มวัยรุ่นเท่าที่ควร ฉะนั้นสถานศึกษาจึงควรพัฒนาแนวทางอื่นเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว เพื่อรองรับการแก้ไขปัญาเหล่านั้นอย่างได้ผลในระยะยาว

แนวทางการแก้ไขพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแก้ไขปัญาพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นนั้น ทำให้ผู้วิจัยได้นำแนวทางการแก้ไขปัญาไว้หลายแนวทาง ดังนี้

พนม เกตุมาน (2550, ออนไลน์) ได้กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญาไว้ ดังนี้

1. มาตรการส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับสถาบันครอบครัว โดยการจัดการอบรมบิдамารดาผู้ปกครองให้มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะ สามารถดูแลและส่งเสริมศักยภาพเด็กและเยาวชนได้อย่างเหมาะสมตามวัย และให้มีการจัดตั้งศูนย์บริการครอบครัวในชุมชน ตลอดจนการเพิ่มพื้นที่หรือกิจกรรมสำหรับครอบครัวและพัฒนาสื่อในการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจให้แก่ครอบครัว โดยจัดเป็นแผนยุทธศาสตร์ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน จังหวัด และประเทศ

2. มาตรการส่งเสริมศักยภาพประคองผ่านวัยเด็กและเยาวชน โดยการเสริมสร้างพัฒนาศักยภาพตามวัยด้วยกิจกรรมสร้างสรรค์ทุกรูปแบบตั้งแต่วัยเด็ก เยาวชนถึงผู้ใหญ่โดยเปิดโอกาสให้

เยาวชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ประกอบด้วยยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน 5 ระดับ คือ ระดับเด็กและเยาวชน ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับจังหวัดและระดับประเทศ

3. มาตรการจัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา โดยการใช้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและแก้ไขวิกฤตสังคมเป็นมาตรฐานกลางของกระทรวงศึกษาธิการ และมีระบบติดตามประเมินผลให้เป็นไปตามมาตรฐาน ซึ่งมีการดำเนินงาน คือ การศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหาและการส่งต่อ

4. มาตรการส่งเสริมระบบเครือข่ายผู้ปกครองในโรงเรียนและสถานศึกษา ซึ่งต้องมีการจัดทำมาตรฐานกลางการปฐมนิเทศนักเรียน นักศึกษาให้เป็นมาตรฐานเดียวกันภายใต้ความคิดของผู้ปกครองต้องมีส่วนร่วมในระบบการศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานกลาง ตลอดจนการเสนอรัฐมนตรีให้วันประชุมผู้ปกครองเป็นวันลาที่ไม่นับวันลา ซึ่งผู้ปกครองไม่ถูกหักค่าแรงหรือขาดงาน

5. มาตรการปรับปรุงระบบการเรียนการสอนและสภาพแวดล้อมในโรงเรียนอาชีวศึกษาให้มีคุณภาพ โดยการปรับโครงสร้างสายงานการกำกับดูแลโรงเรียนอาชีวศึกษาของรัฐและเอกชนให้ขึ้นตรงต่อสายงานเดียวกันเพื่อเอกภาพในการกำกับดูแลให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน จัดทำฐานข้อมูลโรงเรียนอาชีวศึกษา ตลอดจนมีนโยบายในการปรับปรุงการเรียนการสอนและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

6. มาตรการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อการแก้ไขปัญหาเชิงรุก โดยการส่งเสริมการประกวดนวัตกรรมความเป็นเลิศในสาขาอาชีพทั้งในด้านการประดิษฐ์และด้านสังคม และการจัดนิทรรศการและเวทีเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีการบูรณาการร่วมกันจากหลายส่วน คือ สถานศึกษา องค์กรพัฒนาชุมชน ผู้ประกอบการ ผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพ เป็นต้น

เตือนใจ ชาลี (2539, อ้างใน นภวิทย์ ชูเชิด, 2552, หน้า 72) ได้กำหนดแนวทางการป้องกันพฤติกรรมของวัยรุ่น โดยได้ลดปัจจัยสาเหตุ และการเพิ่มปัจจัยป้องกัน และการจัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม ดังนี้

1. การให้ความรู้ที่จำเป็นสำหรับวัยรุ่น ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงตนเองในวัยรุ่น ความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัย อันตรายและความเสี่ยงต่างๆ ในการดำเนินชีวิต ความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศ
2. การฝึกทักษะ ในการรู้จักอารมณ์และความคิดตนเอง จัดการกับอารมณ์ได้ จัดการอารมณ์ทางเพศตนเอง การแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชีวิต การปฏิเสธ การมีกิจกรรมที่เป็นสุขเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

3. สร้างความตระหนักในการป้องกันความเสี่ยง จริงจังต่อการป้องกันตนเอง เห็นประโยชน์ของการป้องกัน และเห็นโทษหรือพิษภัยจากพฤติกรรมเสี่ยง จนใช้เป็นหลักในจิตใจที่จะไม่ทำพฤติกรรมควบคุม

4. ฝึกการควบคุมตนเอง ฝึกจิตใจให้เข้มแข็ง การรู้จักจิตใจตนเองและควบคุมได้ รู้จักยังคิด ฝึกระเบียบ วินัยที่มาจากภายในตนเอง ฝึกการปฏิเสธเหล้าและยาเสพติดเป็นสาเหตุที่ทำให้จิตใจเสีย การควบคุมตนเอง

5. ช่วยให้อัยการมีกิจกรรมที่ทำให้ตนเองพึงพอใจที่ถูกต้อง อัยการต้องการกิจกรรมที่ช่วยให้ตนเองเกิดความพึงพอใจ ความสุข แต่ถูกต้องเป็นที่ยอมรับได้ อัยการที่มีจุดเด่น เป็นที่ยอมรับของเพื่อนด้านบวกอยู่แล้ว จะไม่แสวงหากิจกรรมด้านลบที่อาจเป็นพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ

6. สร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี พ่อแม่เป็นแบบอย่าง มีทัศนคติที่ดีต่อลูก แสวงหากิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ครอบครัวมีความสุข ทัศนคติต่อการเรียนรู้ที่ถูกต้อง ส่งเสริมกลุ่มเพื่อนที่ดี ให้เป็นที่ยอมรับของเพื่อน ครอบครัว ชุมชนและสังคม

พันธุศักดิ์ สุกระฤกษ์ (2544, อ้างใน นภวิธิ ชูเชิด, 2552, หน้า 72) ได้ให้แนวทางการแก้ไข ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น โดยการแก้ไขปัญหานั้นในแต่ละด้าน ดังนี้

1. แนวทางการป้องกันและการแก้ไขปัญหานั้นในระดับครอบครัว พ่อแม่ควรได้รับการอบรม แนวทางที่ถูกต้องในการเลี้ยงดูลูก และวิธีการสอนเชิงสร้างสรรค์ความคิด ควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูก หากโรงเรียนใดเกิดปัญหาการทะเลาะวิวาทของนักเรียนขึ้น ทางโรงเรียนควรเชิญพ่อแม่ ผู้ปกครอง มารับรู้พฤติกรรมของลูกตนด้วยและควรจัดอบรมวิธีการเลี้ยงดูเด็กที่มีปัญหาทางครอบครัว

2. การให้หลักศาสนาช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหานั้น ควรมีหลักสูตรศาสนาที่กำหนด หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการและมีตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาเป็นอัตราบรรจุในแต่ละโรงเรียน เพื่อทำหน้าที่สอนศาสนาให้กับนักเรียนนักศึกษา ควรมีหนังสือธรรมะที่ง่ายต่อการอ่านและความเข้าใจ ความสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น นิทานธรรมะสำหรับเด็ก หนังสือมงคลชีวิต เป็นต้น

3. แนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหานั้นภายในโรงเรียน โดยแบ่งออกเป็น 5 แนวทางดังนี้

3.1 ด้านหลักสูตร ควรมีการบูรณาการเรื่องศีลธรรมลงไปในทุกวิชา เพื่อจะเป็นการสอดแทรกธรรมะเข้าไปในจิตใจของนักเรียนตลอดเวลา และก่อนเรียนหนังสือทุกวิชาต้องให้นักเรียนนั่งสมาธิก่อน 5 นาที เพื่อปรับใจของนักเรียนให้พร้อมที่จะรับรู้สิ่งที่จะได้เรียนต่อไป เน้นสอนเด็กให้มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว สังคมและประเทศชาติ

3.2 ด้านมาตรการป้องกันภายในโรงเรียน ตรวจค้นอาวุธนักศึกษาทุกวัน โดยมอบหมายให้ตำรวจเป็นผู้ดำเนินการตามกฎหมาย ครูต้องเข้มงวดมากขึ้นในการสอน อบรมทำโทษเด็ก หลังถูกจับครูต้องทำโทษ เช่น ทำทัณฑ์บน โรงเรียนต้องมีมาตรการที่เข้มงวดมากขึ้นหรือลงโทษด้วยการให้บำเพ็ญประโยชน์ภายในเวลาที่กำหนด แทนการลงโทษทางอาญา โดยทำเหมือนกันทุกโรงเรียน

3.3 โรงเรียนควรมีการประสานความร่วมมือกับฝ่ายต่างๆ ดังนี้

1. ให้สถาบันการศึกษาส่งรายงานละเอียดกิจกรรมสำคัญของสถาบันที่จะดำเนินการให้กับตำรวจล่วงหน้า 2 อาทิตย์ เพื่อให้ตำรวจได้สืบสวนหาข่าวและวางแผนการป้องกัน

2. ประสานงานกับโรงเรียนอื่นๆ โดยจัดทำทะเบียนประวัตินักเรียน นักศึกษาที่เป็นกลุ่มเสี่ยง และแจกจ่ายไปตามโรงเรียนต่างๆ นำกลุ่มเสี่ยงของแต่ละโรงเรียนมาพบปะและสัมมนากัน

3. ด้านตัวของนักศึกษา ให้มีกลุ่มเครือข่ายคนดี หรือกลุ่มเครือข่ายวัยรุ่นนุชนธรรม หรือกลุ่มนักเรียนต้นแบบในโรงเรียนคอยสอดส่องและส่งข่าวความเคลื่อนไหวต่างๆ ภายในโรงเรียน สร้างสังคมให้ยอมรับ ส่งเสริม สนับสนุนคนทำความดี

4. ด้านการจัดกิจกรรมและบำเพ็ญประโยชน์ จัดให้มีกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกสถาบันการศึกษา เป็นกิจกรรมที่เน้นการพัฒนาจิตใจในด้านศีลธรรม ผ่อนคลายระบายความเครียดจากการเรียน ได้ปลดปล่อยเรี่ยวแรงกำลังออกมาอย่างสร้างสรรค์ เช่น การสอบตอบปัญหาธรรมะชิงทุนการศึกษา การพัฒนาวัดที่อยู่ใกล้เคียง หรือโรงเรียนของตน การแข่งขันกีฬา เป็นต้น

5. แนวทางในการฝึกอบรมระเบียบวินัย จัดโครงการอบรมเยาวชนกลุ่มที่มีปัญหาเป็นพิเศษ โดยเข้าฝึกวิชาทหาร 1 ปีหรือบวช 1 ปี โดยอนุญาตให้พักการศึกษาได้จัดกิจกรรมการฝึกวินัยช่วงเปิดเทอมในภาคเรียนที่ 1 ให้กับเด็กนักเรียนตั้งแต่ระดับมัธยมต้นจนถึงมัธยมปลายหรือปวช. ทุกวันๆ ละ 1 ชั่วโมง โดยให้ทหารมาเป็นครูฝึก นักเรียนตั้งแต่ระดับ ม.4 หรือ ปวช. 1 ทุกคนต้องผ่านการศึกษาวิชาทหารโดยไม่มีข้อบกพร่อง

6. มาตรการที่สังคมควรช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาคือ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ที่ต้องมีการจัดระบบการดูแลเด็กให้สอดคล้องรับกัน สังคมต้องยอมรับส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ สถาบันการศึกษาที่ผลิตเด็กนักเรียนศึกษาที่อยู่ในระเบียบวินัยให้เข้าทำงานตามที่ต่างๆ ต้องการแก้ไขปัญหาระเบิดให้ลดลง เพราะเรื่องนี้มักเป็นต้นเหตุของเรื่องร้ายอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย

การลงข่าวของสื่อมวลชนควรอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม ไม่ควรลงข่าวจนทำให้เด็กเกิดความคิดคลั่งคลั่ง ยากดังจากการเป็นข่าวใหญ่ในสังคม เช่น การลงข่าวการทะเลาะวิวาทกันในข่าวพาดหัวหน้า 1 หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ไม่ควรลงข่าวโดยระบุชื่อสถาบันการศึกษาอย่างชัดเจน เพราะจะเป็นการช่วยทำให้เกิดการกระทบกระทั่งกัน ควบคุมคุณภาพการผลิตสื่อมวลชนทุกชนิดทุกประเภท มีสายตรงแต่เบาแสบเมื่อเหตุวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม

พัฒนาการของวัยรุ่น

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายด้าน ทำให้ต้องมีการปรับตัวหลายด้านพร้อมๆกัน จึงเป็นวัยที่จะเกิดปัญหาได้มาก การปรับตัวได้สำเร็จจะช่วยให้วัยรุ่นพัฒนาตนเองเกิดบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตต่อไป การเรียนรู้พัฒนาการวัยรุ่นจึงมีประโยชน์ทั้งต่อการส่งเสริมให้วัยรุ่นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพดีทั้งทางร่างกายจิตใจสังคม และช่วยป้องกันปัญหาต่างๆในวัยรุ่น เช่น ปัญหาทางเพศ หรือปัญหาการใช้สารเสพติด ในเรื่องของทฤษฎีพัฒนาการวัยรุ่น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2549, หน้า 150) วัยรุ่นเป็นวัยจะเริ่มเป็นหนุ่มเป็นสาวเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เป็นวัยพายุบูเคียมเนื่องจากว่าวัยนี้ร่างกายจะมีการเปลี่ยนแปลงมีพัฒนาการจากวัยเด็กเป็นวัยผู้ใหญ่ นอกจากการเปลี่ยนแปลงในร่างกายแล้วในด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา ก็มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนบางครั้งทำให้วัยรุ่นบางคนมีปัญหา ในการปรับตัวได้ และวัยรุ่นเป็นวัยที่สภาพร่างกาย สภาพอารมณ์ วุ่นวายไม่คงที่คือ อยู่ระหว่างความเป็นเด็กและความเป็นผู้ใหญ่ วัยรุ่นจึงต้องปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆเหล่านี้ ซึ่งบางคนก็สามารถผ่านช่วงวัยรุ่นไปได้ไม่มีปัญหา แต่อีกหลายคนอาจจะประสบปัญหาในการดำเนินชีวิตและไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นวัยรุ่นนี้จึงเป็นวัยที่ผู้ใหญ่ต้องให้ความสนใจและช่วยเหลือประคับประคองให้เขาดำเนินชีวิตผ่านไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสมบูรณ์แบบทั้งร่างกายและจิตใจ

ศรีเรือน แก้วกังวาน (2540, หน้า 329) ช่วงความเป็นวัยรุ่นในทศวรรษที่ผ่านมา คือประมาณอายุตั้งแต่ 12-18 ปี แต่ในปัจจุบันที่ยอมรับกันว่า ช่วงความเป็นวัยรุ่นได้ขยายออกไปโดยประมาณอย่างหลวมๆตั้งแต่ 12-25 ปี โดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากปัจจุบันนี้เด็กต้องอยู่ในสถานศึกษานานขึ้น การเป็นผู้ใหญ่ที่พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจต้องยืดเวลาออกไป อีกทั้งรูปแบบชีวิตสมัยใหม่ทำให้เด็กมีวุฒิภาวะทางจิตใจช้ากว่ายุคที่ผ่านมา ในช่วงความยาวของวัยรุ่นนั้น อาจแบ่งช่วงวัยรุ่นเป็น 3 ระยะโดยใช้เกณฑ์ความเป็นเด็ก-ผู้ใหญ่ตัดสินคือ ช่วงอายุประมาณ 12-15 ปี เป็นช่วงวัยแรกเริ่ม ยังมีพฤติกรรมค่อนข้างเป็นเด็กอยู่มาก ช่วงอายุ 16-17 ปี เป็นระยะวัยรุ่น

ตอนกลาง มีพฤติกรรมกำลังทางเป็นผู้ใหญ่ ช่วงอายุ 18-25 ปี เป็นระยะวัยรุ่นตอนปลาย กระบวน พฤติกรรมก่อนไปสติปัญญา คำว่า “เด่น” ในที่นี้มีความหมายว่า มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาก และเห็นได้ชัดเจน ดำรัสสมัยเก่ามักกล่าวว่า วัยรุ่นเป็นช่วงเปลี่ยนวัย เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่เปลี่ยนจาก ความเป็นวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ มีความอ่อนไหวทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ได้ง่าย แต่แนวคิดในปัจจุบันถือ ว่าการเปลี่ยนแปลงในช่วงวัยอื่นๆ ก็เป็นการเปลี่ยนวัยเช่นกัน แต่ช่วงวัยรุ่นมีความแตกต่างจากวัย อื่นๆ เพราะมีการเปลี่ยนแปลงมาก และรวดเร็วในทุกด้านของการพัฒนาการ แต่ไม่จำเป็นเสมอไปที่จะ เป็นวัยที่ “เต็มไปด้วยปัญหา”

คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชา พฤติกรรมวัยรุ่น (2544, หน้า 135) วัยรุ่นอยู่ในภาวะแห่ง ความสับสน สิ่งที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางกาย และความต้องการทางกาย และความต้องการ ทางจิตใจ Erikson กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการค้นหาเอกลักษณ์ของตนเอง เพื่อให้รู้แน่ว่า ตนนั้น เป็นเช่นไร มีความสามารถอย่างไร และจะดำเนินชีวิตต่อตนเองในทิศทางใด และถ้าวัยรุ่นพัฒนา ผ่านขั้นตอนของชีวิตช่วงนี้ได้สำเร็จ เขาจะมีความมั่นคงในตนเอง ทั้งบทบาท การกระทำและพร้อม ที่จะก้าวไปสู่พัฒนาการบุคลิกภาพในขั้นต่อไปนี้ไม่สมบูรณ์ ก็จะทำให้วัยรุ่นเกิดความสับสน เต็ม ไปด้วยความไม่แน่ใจในตนเอง ไม่รู้คุณค่าของตนเอง ซึ่งอาจนำไปสู่บุคลิกภาพที่เป็นปัญหาในขั้น ต่อไป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้คือ วัยรุ่นเป็นวัยที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงในหลายๆด้าน เช่น ร่างกาย ด้านอารมณ์ และปัญหาการเข้าสังคม ดังนั้นวัยรุ่นต้องเป็นวัยที่ต้องได้รับการดูแลและให้ คำแนะนำอย่างเป็นพิเศษ เพื่อให้วัยรุ่นได้พัฒนาไปสู่วัยผู้ใหญ่ได้อย่างถูกต้อง

พัฒนาการทางร่างกาย

พัฒนาการของวัยรุ่นในด้านร่างกาย ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

พรพิมล เจียมนาครินทร์ (2539, หน้า 41) พัฒนาการทางด้านร่างกาย ปรากฏการณ์ต่างๆที่ เกิดขึ้นภายในร่างกายของเด็กวัยรุ่น ส่วนใหญ่เกิดจากการทำงานของต่อมไร้ท่อ ซึ่งจะเริ่มทำหน้าที่ ผลิตฮอร์โมนอันจะมีผลต่อพฤติกรรมและพัฒนาการของเด็กมาก เด็กที่ไม่ได้รับคำแนะนำให้มี ความรู้พื้นฐานในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายทำให้เด็กวัยรุ่นเข้าใจผิดคิดว่าเป็นความผิดปกติที่ ไม่เหมือนคนอื่น มีผลทำให้เด็กเกิดความไม่แน่ใจ และขาดความมั่นใจในตนเอง แต่เมื่อผ่านช่วง ของวัยรุ่นตอนต้นมาแล้ว เด็กจะมีความมั่นใจในตนเองมากขึ้นเพราะพบว่าสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นภายใน ร่างกายของตนนั้นก็เกิดขึ้นกับผู้อื่นด้วยเหมือนกัน โดยทั่วไปการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสามารถแยก เป็น 2 ส่วนได้ คือ การเปลี่ยนแปลงภายในร่างกาย และการเปลี่ยนแปลงภายนอกในร่างกาย

วราภรณ์ ตระกูลศุภย์ (2549, หน้า 153) การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของวัยรุ่นถือว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงจากเด็กมาสู่วัยรุ่นอย่างเด่นชัด ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่หลายด้าน เช่น เสียงเปลี่ยน เด็กชายเสียงจะห้าวขึ้น เด็กหญิงเสียงจะแหลมขึ้น มีขนเกิดขึ้นตามที่ต่างๆ โดยเฉพาะขนในที่ลับ สัดส่วนของร่างกายเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น ลำตัว ออก สะโพก ต่อมเพศเริ่มทำงาน ทำให้เด็กหญิงเริ่มมีประจำเดือนเป็นครั้งแรก ส่วนเด็กผู้ชายจะมีการหลั่งน้ำกามเป็นครั้งแรก การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่ชัดเจนได้แก่ ส่วนสูง น้ำหนัก โครงกระดูกและสัดส่วนของร่างกาย การเปลี่ยนแปลงของเสียง การเปลี่ยนแปลงของช่วงอกและสะโพก การเปลี่ยนแปลงกำลังกล้ามเนื้อ การเปลี่ยนแปลงของขน การเปลี่ยนแปลงทางกระเพาะอาหาร และการมีประจำเดือน

ศรีเรือน แก้วกังวาน (2540, หน้า 331) ความเจริญเติบโตมีทั้งส่วนภายนอกที่มองเห็นง่าย เช่น ส่วนสูง น้ำหนัก รูปร่าง สัดส่วนของร่างกาย ลักษณะเส้นผม ฯลฯ และความเจริญส่วนภายใน เช่น การทำงานของต่อมบางชนิด โครงกระดูกแข็งแรงขึ้น การผลิตเซลล์สืบพันธุ์ในเด็กชาย การมีประจำเดือนของเด็กหญิง ฯลฯ ความเจริญทางร่างกายมีช่วงหนึ่งซึ่งเป็นระยะพัก เมื่อผ่านพ้นช่วงนี้ไปแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างรวดเร็ว ความสูงของเด็กตอนต้นปีและปลายปีมีความแตกต่างกันอย่างมาก การสะสมไขมันในร่างกายมีมากกว่าวัยเด็ก โดยเฉพาะเด็กหญิง เด็กที่มีรูปร่างผอมอาจมีร่างกายอ้วนขึ้นกว่าเดิม ในบางโอกาสจึงเรียกระยะนี้ว่าช่วงไขมัน ระบบการย่อยอาหารและการใช้ประโยชน์จากอาหารทำงานเร็วและมากกว่าเดิม เพราะร่างกายกำลังเจริญเติบโต เด็กจึงหิวเก่ง กินเก่ง กินไม่เลือก ง่วงนอนบ่อย เป็นระยะเวลากำลังกินกำลังนอน กล้ามเนื้อของเด็กชายเจริญมากขึ้น อวัยวะเพศเริ่มทำงาน เสียงของเด็กชายแตกและห้าวขึ้น ตอนต้นๆของวัยนี้ ร่างกายของเด็กไม่ได้สัดส่วน เด็กรู้สึกอึดอัดเก้งก้าง รู้สึกอ่อนไหวง่ายเกี่ยวกับสัดส่วนอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย การทำงานของกล้ามเนื้อกับประสาทสัมผัสต่างๆ ของเด็กยังไม่เข้ารูปเข้ารอย เด็กจึงเล่นกีฬาหรือทำงานที่ต้องใช้ความสามารถทางกล้ามเนื้อ ประสาทสัมผัส และการประสานงานของกล้ามเนื้อกับประสาทสัมผัสไม่สู้ดี สุขภาพโดยทั่วไปของเด็กวัยนี้ดีกว่าวัยที่ผ่านมา

พนม เกตุมาน (2550, ออนไลน์) พัฒนาการทางด้านร่างกายประกอบด้วยการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายทั่วไปและการเปลี่ยนแปลงทางเพศ เนื่องจากวัยนี้ มีการสร้างและหลั่งฮอร์โมนเพศ และฮอร์โมนของการเจริญเติบโต อย่างมากและรวดเร็ว เช่น การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ร่างกายจะเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว แขนขาจะยาวขึ้นก่อนจะเห็นการเปลี่ยนแปลงอื่นประมาณ 2 ปี เพศหญิงจะไขมันมากกว่าชายที่มีกล้ามเนื้อมากกว่า ทำให้เพศชายแข็งแรงกว่า ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางเพศ สิ่งที่เห็นได้ชัดเจน คือวัยรุ่นชายจะเป็นหนุ่มขึ้น นมขึ้นปานเสียงแตก หนวดเคราขึ้นและเริ่มมีฝันเปียก (การหลั่งน้ำอสุจิในขณะหลับและฝันเกี่ยวกับเรื่องทางเพศ) การเกิดฝันเปียกครั้งแรกเป็น

สัญญาณของการเข้าสู่วัยรุ่นของเพศชาย ส่วนวัยรุ่นหญิงจะเป็นสาวขึ้นคือ เต้านมมีขนาดโตขึ้น ไขมันที่เพิ่มขึ้นจะทำให้รูปร่างมีทรวดทรง สะโพกผายออก และเริ่มมีประจำเดือนครั้งแรก การมีประจำเดือนครั้งแรก เป็นสัญญาณบอกการเข้าสู่วัยรุ่นในหญิง ทั้งสองเพศจะมีการเปลี่ยนแปลงของอวัยวะเพศ ซึ่งจะมีขนาดโตขึ้น และเปลี่ยนเป็นแบบผู้ใหญ่ มีขนขึ้นบริเวณอวัยวะเพศ มีกลิ่นตัว มีสิ่วขึ้น

สุริยเดว ทริปาติ (2551, ออนไลน์) การที่เด็กผู้ชายผู้หญิงเติบโตเข้าสู่วัยรุ่นเร็วช้าต่างกัน โดยที่เด็กผู้หญิงจะเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายก่อนเด็กผู้ชายประมาณ 2 ปี ซึ่งจะทำให้ในชั้นประถมตอนปลาย หรือชั้นมัธยมต้นจะพบว่าวัยรุ่นหญิงจะมีร่างกายสูงใหญ่ เป็นสาวน้อยแรกรุ่น ในขณะที่พวกเด็กผู้ชายยังคงเป็นเด็กชายตัวเล็ก ๆ ทำให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความสับสนและวิตกกังวลได้ เด็กผู้หญิงอาจกังวลว่าตนเองไม่หยุดสูงเสียที ในขณะที่เด็กผู้ชายก็เกิดความกังวลว่าทำไมตัวเองจึงไม่สูงใหญ่ โดยมีลักษณะของพัฒนาการทางร่างกายดังนี้

1. ขนาดและความสูงในวัยเด็กทั้งเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายจะมีความกว้างของไหล่และสะโพกใกล้เคียงกัน แต่เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น ผู้ชายจะมีอัตราเร็วในการเจริญเติบโตของไหล่มากที่สุด ทำให้วัยรุ่นผู้ชายจะมีไหล่กว้างกว่า ในขณะที่วัยรุ่นผู้หญิงมีอัตราการเจริญเติบโตของสะโพกมากกว่าผู้ชาย นอกจากนี้การที่วัยนี้มีการเจริญเติบโตสูงใหญ่ได้รวดเร็ว โดยเฉพาะที่ คอ แขน ขา มากกว่าที่ลำตัว จะทำให้วัยรุ่นรู้สึกที่ตัวเองมีรูปร่างเก้งก้างน่ารำคาญ และการเจริญเติบโตหรือการขยายขนาดของร่างกายในแต่ละส่วน อาจเกิดขึ้นไม่พร้อมกัน หรือไม่เป็นไปตามขั้นตอน เช่น ร่างกายซิกซายและซิกซาวเจริญเติบโตมีขนาดไม่เท่ากันในระยะแรกๆ ซึ่งเป็นเหตุทำให้เด็กตกอยู่ในความวิตกกังวลสูงได้ จึงควรให้ความมั่นใจกับวัยนี้

2. ไขมันและกล้ามเนื้อเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงมีความหนาของไขมันที่สะสมอยู่ใต้ผิวหนังใกล้เคียงกัน จนกระทั่งอายุประมาณ 8 ปี จะเริ่มมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว วัยรุ่นชายจะมีกำลังของกล้ามเนื้อมากกว่าวัยรุ่นผู้หญิง พลังกำลังของกล้ามเนื้อจะแข็งแรงขึ้น หลังจากนั้นวัยรุ่นชายจะมีไขมันใต้ผิวหนังบางลง พร้อมกับมีกล้ามเนื้อเพิ่มมากขึ้นและแข็งแรงขึ้น ซึ่งจะทำให้วัยรุ่นชายดูผอมลงโดยเฉพาะที่ขา น่อง และแขน สำหรับวัยรุ่นหญิงถึงแม้ว่าจะมีการเพิ่มขึ้นของกล้ามเนื้อ แต่ขณะเดียวกันจะมีการสะสมของไขมันใต้ผิวหนังเพิ่มขึ้นอีกโดยที่น้ำหนักจะเพิ่มได้ถึงร้อยละ 25 ของน้ำหนัก โดยเฉพาะไขมันที่สะสมที่เต้านมและสะโพก ประมาณร้อยละ 50 ของ วัยรุ่นหญิงจะรู้สึกไม่พอใจในรูปลักษณ์ของตน และมักคิดว่าตัวเอง "อ้วน" เกินไป มีวัยรุ่นหลายคนพยายามลดน้ำหนัก จนถึงขั้นที่มีรูปร่างผอมแห้ง

3. โครงสร้างใบหน้าช่วงนี้กระดูกของจมูกจะโตขึ้น ทำให้ดั้งจมูกเป็นสันขึ้น กระดูกขากรรไกรบนและ ขากรรไกรล่างเติบโตเร็วมากในระยะนี้ เช่นเดียวกับกล่องเสียง ลำคอ และกระดูกอัยลอยด์ และพบว่าในวัยรุ่นชายจะเจริญเติบโตเร็วกว่าวัยรุ่นหญิงชัดเจน เป็นเหตุให้วัยรุ่นชายเสียงแตก

4. การเปลี่ยนแปลงของระดับฮอร์โมน ทั้งฮอร์โมนการเติบโตและฮอร์โมนจากต่อมขั้วรอยด์มีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโต รวมทั้งฮอร์โมนทางเพศ นอกจากระดับฮอร์โมนจะมีผลโดยตรงต่อการเจริญเติบโตทางร่างกาย และอวัยวะเพศในวัยรุ่นแล้ว ตัวของมันเองยังส่งผลถึงความรู้สึกทางอารมณ์และจิตใจ ปฏิบัติการการเรียนรู้ ฯลฯ ในวัยรุ่นอีกด้วย วัยรุ่นที่จะผ่านช่วงวิกฤตนี้ได้ นอกจากจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพร่างกายที่เปลี่ยนไปแล้ว ยังต้องเข้าใจและควบคุมอารมณ์ความรู้สึกที่พลุ่งพล่านขึ้น จากการเปลี่ยนแปลงของระดับฮอร์โมนต่างๆ อีกด้วยโดยเฉพาะต่อมไทมัสได้ผิวหนัง และต่อมเหงื่อจะทำหน้าที่เพิ่มมากขึ้น เป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาเรื่อง "สิว" และ "กลิ่นตัว" แต่เนื่องจากวัยนี้จะให้ความสนใจเกี่ยวกับร่างกายที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีความระแวงระวังตัวเองมาก จึงทำให้วัยรุ่นพยายามที่จะรักษา "สิว" อย่างเอาเป็นเอาตาย ทั้งๆ ที่ "สิว" จะเป็นปัญหาในช่วงวัยนี้แค่ระยะสั้นๆ เท่านั้น

5. การเปลี่ยนแปลงของอวัยวะเพศวัยรุ่นหญิงมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในช่วงระยะ 1 ปี ก่อนที่จะมีประจำเดือน โดยเฉพาะการเจริญเติบโตของเต้านม ซึ่งเริ่มมีการขยายในขนาดเมื่ออายุประมาณ 8-13 ปี และจะใช้เวลา 2-2 ปีครึ่ง จึงจะเจริญเติบโตเต็มที่ ในช่วงอายุ 11-13 ปี วัยรุ่นหญิงส่วนใหญ่ (ร้อยละ 80) จะมีรูปร่างเป็นสาวเต็มตัว ดังนั้นในชั้นประถมตอนปลายหรือมัธยมต้น จะเห็นว่าวัยรุ่นสาวจะมีรูปร่างสูงใหญ่เป็นสาวน้อยแรกเริ่ม ในขณะที่พวกผู้ชายยังคงเป็นเด็กชายตัวเล็กๆ ทั้งๆ ที่เด็กผู้หญิงเคยตัวเล็กกว่าเด็กผู้ชายมาตลอด ทำให้เด็กสับสนและเป็นกังวลกับสภาพร่างกายได้

การมีรอบเดือนครั้งแรก จะมีเมื่ออายุประมาณ 12-13 ปี การที่มีประจำเดือนแสดงให้เห็นว่ามดลูกและช่องคลอดได้เจริญเติบโตเต็มที่ แต่ในระยะ 1-2 ปี แรกของการมีประจำเดือน มักจะเป็นการมีประจำเดือนโดยไม่มีไข่ตก รอบเดือนในช่วงปีแรกจะมาไม่สม่ำเสมอ หรือขาดหายไปได้ และเมื่อมีประจำเดือนแล้ว พบว่าเด็กผู้หญิงยังสูงต่อไปอีกเล็กน้อยไปได้อีกระยะหนึ่ง และจะเติบโตเต็มที่เมื่อประมาณอายุ 15-17 ปี การมีรอบเดือนครั้งแรกอาจทำให้รู้สึกพอใจและภูมิใจที่เป็นผู้หญิงเต็มตัว หรืออาจจะรู้สึกในทางลบ คือ ห้วนใจ หวาดห้วนหรือตกใจได้เช่นกัน โดยทั่วไปการมีรอบเดือนครั้งแรกจะเพิ่มความใกล้ชิดระหว่างวัยรุ่นหญิงกับ มารดาถ้าเคยไว้วางใจกันมาก่อน แต่วัยรุ่นหญิงบางคนจะปกปิดไม่กล้าบอกใคร เพราะเข้าใจไปว่าอวัยวะเพศผิดปกติ หรือเป็นผลจาก

การสำรวจตัวของวัยรุ่นเอง ในช่วงนี้วัยรุ่นจะกังวลหมกมุ่นกับรูปร่างหน้าตา และมักใช้เวลาอยู่หน้ากระจกนานๆ เพื่อสำรวจรูปร่าง ส่วนเว้าส่วนโค้งหรือใช้กระจกส่องดูบริเวณอวัยวะเพศด้วยความอยากรู้ อยากเห็น ซึ่งก็ไม่ใช่พฤติกรรมที่ผิดปกติแต่อย่างใด

สำหรับวัยรุ่นชาย ซึ่งจะเริ่มมีการเจริญเติบโตของลูกอัณฑะ เมื่อเข้าสู่ช่วงอายุ 10-13 ปี ครึ่ง และจะใช้เวลานาน 2-4 ปี กว่าที่จะเติบโตและทำงานได้อย่างสมบูรณ์ ในขณะที่รูปร่างภายนอกจะมีการเจริญเติบโตเปลี่ยนแปลงช้ากว่าวัยรุ่นหญิง ประมาณ 2 ปี คือ ประมาณอายุ 12-14 ปี ในขณะที่เพื่อนผู้หญิงที่เคยตัวเล็กกว่า กลับเจริญเติบโตแซงหน้า ทำให้วัยรุ่นชายมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับรูปร่าง ความสูงได้มาก เมื่อเติบโตเข้าสู่วัยรุ่นตอนกลางช่วงวัย 14-16 ปี ลูกอัณฑะเจริญเติบโตและทำงานได้เต็มที่จึงสามารถพบภาวะฝันเปียกได้ บางคนเข้าใจผิดคิดว่าฝันเปียกเกิดจากการสำรวจความใคร่ด้วยตัวเอง หรือเป็นความผิดปกติอย่างแรง หรือทำให้สภาพจิตผิดปกติ หรือบางรายวิตกกังวลไปกับจินตนาการหรือความฝัน เพราะบางครั้งจะเป็นความคิด ความฝันเกี่ยวข้องกับคนในเพศเดียวกัน ซึ่งก็ไม่ใช่ถือว่าเป็นเรื่องผิดปกติแต่อย่างใด

จากการศึกษาเอกสารที่กล่าวมานั้นพอจะสรุปได้ว่า พัฒนาการทางด้านร่างกาย ประกอบด้วยการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายทั่วไป และการเปลี่ยนแปลงทางเพศ เนื่องจากวัยนี้ มีการสร้างและหลั่งฮอร์โมนเพศ และฮอร์โมนของการเจริญเติบโต อย่างมากและรวดเร็ว เด็กที่ไม่ได้รับคำแนะนำให้มีความรู้พื้นฐานในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายทำให้เด็กวัยรุ่นเข้าใจผิดคิดว่าเป็นความผิดปกติที่ไม่เหมือนคนอื่น มีผลทำให้เด็กเกิดความไม่แน่ใจ และขาดความมั่นใจในตนเอง แต่เมื่อผ่านช่วงของวัยรุ่นตอนต้นมาแล้ว เด็กจะมีความมั่นใจในตนเองมากขึ้นเพราะพบว่าสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในร่างกายของตนนั้นก็เกิดขึ้นกับผู้อื่นด้วยเหมือนกันนอกจากจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพร่างกายที่เปลี่ยนไปแล้ว ยังต้องเข้าใจและควบคุมอารมณ์ความรู้สึกที่พลุ่งพล่านขึ้นอีกด้วย

พัฒนาการทางอารมณ์

พัฒนาการของวัยรุ่นในด้านอารมณ์ ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

พรพิมล เกษมนาครินทร์ (2539, หน้า 50) อารมณ์ของเด็กวัยรุ่นเป็นผลต่อเนื่องมาจากวัยแรกเริ่ม และอาจทวีความรุนแรงขึ้นบ้าง ความรู้สึกของเด็กจะเป็นแบบตรงไปตรงมาเปิดเผย ไม่สามารถเก็บความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบได้ เด็กวัยรุ่นยังมีความเคลือบแคลงสงสัยตนเองในเรื่องต่างๆ อยู่ ในบางสถานการณ์จะมีพฤติกรรมแสดงความเป็นคนมีเหตุผล แต่บางครั้งต้องมีพฤติกรรมทำตามใจตัวเอง เป็นเหตุให้เกิดความสับสน และขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ผู้ปกครอง ตลอดจน ครูอาจารย์ ที่จะให้คำแนะนำสั่งสอน ชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ ผลของการกระทำของบุคคลต่างๆ ที่มีให้เห็นเป็นตัวอย่างในสังคม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เด็ก

แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี วิธีนี้จะช่วยให้เด็กเข้าใจตนเอง มีความพยายามในการปรับตัว และสามารถลดความตึงเครียดที่เกิดขึ้นได้

วราภรณ์ ตระกูลสฤณี (2549, หน้า 156) อารมณ์ของวัยรุ่นแบ่งเป็น 2 ช่วงคือ อารมณ์ของเด็กวัยรุ่นตอนต้น จะมีอารมณ์รุนแรงแสดงความรู้สึกเปิดเผยตรงไปตรงมาเกินไปมีอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย มีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบรุนแรงมาก ไม่ยอมใครง่ายๆ บางครั้งอาจเป็นคนโอ้อวด และบางครั้งก็เห็นแก่ตัวชอบอยู่ตามลำพังไม่ต้องการให้ใครรบกวน คิดเพื่อนชอบอยู่เป็นกลุ่ม ไม่ชอบให้ใครบังคับ อยากรู้ อยากเห็น ต้องการพึ่งตนเองเชื่อมั่นในตนเอง ดังนั้นเด็กจึงมักจะคบเพื่อนวัยเดียวกันเพื่อพึ่งผู้ใหญ่ให้น้อยลง ต้องการยอมรับจากผู้อื่น ทำให้เด็กมักเอาใจใส่กับรูปร่างของตนเองมากขึ้นจะนึกถึงความเปลี่ยนแปลงในตนเองตลอดเวลา และกังวลใจในเรื่องรูปร่างหน้าตา อีกช่วงหนึ่งคือ อารมณ์ของเด็กวัยรุ่นตอนปลาย ระยะนี้อารมณ์ที่เกิดขึ้นมักมีสาเหตุมาจากความเข้มนวดในเรื่องการคบเพื่อนต่างเพศ หากความสำคัญกับเพื่อนต่างๆ เป็นไปอย่างราบรื่น เขาก็จะรู้สึกเป็นสุข แต่เมื่อบางสิ่งบางอย่างผิดปกติไป ก็จะเกิดความเศร้าโศกอย่างรุนแรง นอกจากนั้นยังมีความกังวลเกี่ยวกับอนาคตอารมณ์ของเด็กวัยนี้ เช่นเดียวกันกับอารมณ์ในวัยอื่นๆ แตกต่างในเรื่องความรุนแรง ปฏิกริยาตอบสนองและชนิดของสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดอารมณ์

ศรีเรือน แก้วกังวาน (2540, หน้า 336) เด็กมีอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย สับสน อ่อนไหว มีความเข้มนวดของอารมณ์สูง ไม่มั่นคง ไม่ว่าอารมณ์ประเภทใดมักมีความรุนแรง อ่อนไหวง่าย เปลี่ยนแปลงง่าย ควบคุมอารมณ์ยังไม่สู้ดี ไม่ค่อยเข้าระดับพอดี บางครั้งพลุ่งพล่าน บางครั้งเก็บกด บางครั้งมั่นใจสูง บางคราวไม่แน่ใจ บางคราวเห็นแก่ตัว บุคคลต่างวัยจึงต้องใช้ความอดทนมากเพื่อจะเข้าใจและสร้างสัมพันธ์กับพวกเขา เนื่องจากเข้ากับบุคคลต่างวัยยาก เด็กวัยรุ่นจึงเกาะกลุ่มกันได้ดีมากเป็นพิเศษกว่าวัยอื่นๆ เพราะเข้าใจและยอมรับกันและกันได้ง่าย อย่างไรก็ตามเด็กวัยรุ่นที่มีพัฒนาการในวัยที่ผ่านมามีด้วยดี ปรับตัวได้ดี ก็ไม่จำเป็นว่าต้องมีสภาพของอารมณ์ที่สับสนหรือมีลักษณะเป็นพายุบูแคม หรือถ้ามีก็เป็นช่วงสั้น และไม่รุนแรง

คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชา พฤติกรรมวัยรุ่น (2544, หน้า 147) ลักษณะอารมณ์ของวัยรุ่น มีลักษณะปรากฏที่ชัดเจนดังต่อไปนี้

1. มีความรุนแรง ถ้าหากวัยรุ่นได้รับความกระทบกระเทือนใจแม้เพียงเล็กน้อย ก็อาจแสดงพฤติกรรมที่รุนแรงได้ เช่น ถูกบิดามารดาตำหนิ หรือบิดามารดาไม่เห็นด้วยกับความคิดของตน ก็อาจจะหนีออกจากบ้านหรือผิดหวังจากความรัก ก็อาจฆ่าตัวตาย เป็นต้น
2. มีอารมณ์ไม่คงที่ วัยรุ่นมักจะเกิดอารมณ์ต่างๆ เปลี่ยนแปลงอารมณ์อย่างรวดเร็ว เช่น ดีใจง่าย เสียใจง่าย และมีอารมณ์ที่ผันแปรอย่างรวดเร็ว แต่ถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับอุดมคติที่มี

ความสัมพันธ์กับอารมณ์เจ็บปวชอยู่ด้วย เช่น ความรักพวกพ้อง ความยุติธรรม ความรักสถาบัน การศึกษา อารมณ์เหล่านี้จะเป็นอารมณ์ที่ถาวร และกล้าที่จะแสดงออก

3. มีอารมณ์ค้าง มักจะเกิดกับวัยรุ่นที่ผิดหวัง เช่น ผิดหวังในเรื่องความรัก ก็มักจะแสดงอารมณ์ที่เศร้าหมองห่อเหี่ยว และอาจรุนแรงถึงขั้นฆ่าตัวตายได้เช่นกัน

4. ขาดการควบคุมอารมณ์ วัยรุ่นมักจะแสดงออกทางอารมณ์อย่างเปิดเผย เช่น เมื่อถูกผู้ใหญ่ลงโทษจะแสดงความไม่พอใจ ทั้งโดยกิริยาท่าทางและคำพูดที่ค่อนข้างรุนแรงและขาดความยั้งคิด

ลักษณะทางอารมณ์ของวัยรุ่นนี้ ถ้าหากบิดามารดาหรือผู้ใหญ่ที่อยู่แวดล้อมรอบข้างไม่เข้าใจธรรมชาติการแสดงออกทางอารมณ์ของวัยรุ่น ก็อาจจะทำให้วัยรุ่นเกิดปัญหาในด้านการปรับตัว และอาจทำให้เกิดความเครียดทางจิตใจ ซึ่งจะส่งผลไปสู่การมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่อไป ดังนั้นผู้ใหญ่ซึ่งอาจเป็นบิดามารดา ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ควรรู้ธรรมชาติทางอารมณ์ของวัยรุ่น และช่วยประคับประคองให้วัยรุ่นได้เรียนรู้ที่จะพัฒนาอารมณ์ของตนไปสู่การมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ เพื่อจะได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สามารถตอบสนองความรู้สึกและแสดงความรู้สึกของตนได้อย่างเหมาะสม

พรพิมล เจียมนาครินทร์ (2539, หน้า 51) การที่วัยรุ่นมีอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย อาจมีสาเหตุมาจากสิ่งต่อไปนี้

1. สาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย อิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายเป็นประการหนึ่งที่ทำให้เด็กวัยรุ่นมีอารมณ์ขุ่นมัวง่าย อารมณ์ไม่คงเส้นคงวา เพราะเด็กมีความกังวลใจในบุคลิกภาพของตนเอง เช่น ความอ้วน ความสูง ความเตี้ย ความผอม เสียงที่เปลี่ยนไป เป็นต้น เนื่องจากสัดส่วนที่เปลี่ยนไปจากวัยเด็กและมีรูปร่างลักษณะใกล้เคียงกับผู้ใหญ่ทำให้เด็กสนใจในตนเองมากขึ้น ต้องการเลียนแบบผู้ใหญ่ทั้งพฤติกรรมและการแต่งกาย แต่ผู้ใหญ่มักไม่เห็นด้วย เนื่องจากไม่ต้องการให้เด็กแสดงความเป็นหนุ่ม หรือเป็นสาวเร็วเกินไป จึงทำให้เด็กวัยรุ่นมีข้อขัดแย้งกับผู้ใหญ่ ในเรื่องการแต่งกายหรือการแสดงออกทางพฤติกรรมเสมอ

2. สาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงของอวัยวะภายใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานของต่อมไร้ท่อ ซึ่งเป็นตัวการที่ทำให้เด็กมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย การเปลี่ยนแปลงของอวัยวะภายในทำให้เด็กวัยรุ่นมีพลังงานมาก และไม่ค่อยใช้พลังงานที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ เด็กวัยรุ่นบางคนอาจใช้เวลาส่วนตัวอยู่กับเพื่อนฝูงในการช้อปปิ้งหรือเล่นกีฬา หรือเตร็ดเตร่ตามศูนย์การค้า ซึ่งบางครั้งไม่เป็นที่พอใจของผู้ใหญ่ จึงมีการต่อว่าซักถาม ทะเลาะวิวาทเกิดขึ้นในบ้าน ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้เด็กยิ่งหนีออกจากบ้านและเพิ่มปัญหาความขัดแย้งมากขึ้น นอกจากนั้น เมื่อต่อมเพศเริ่มทำงาน เด็ก

วัยรุ่นจะเริ่มสนใจเพศตรงข้าม มีการแต่งกายที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีพฤติกรรมที่เรียกร้องความสนใจจากเพศตรงข้าม พฤติกรรมเหล่านี้ บางครั้งก็ขัดหูขัดตาผู้ใหญ่ที่พบเห็น

3. การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ เนื่องจากการที่เด็กวัยรุ่นเริ่มก้าวเข้าสู่การเป็นผู้ใหญ่ จำเป็นต้องเรียนรู้ถึงการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม เช่น การวางตัวในสังคม การแต่งกาย ความรับผิดชอบในหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย การแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน และของผู้ใหญ่ สิ่งเหล่านี้มีผลให้เด็กวัยรุ่นมีความอดิฉัย คับข้องใจ เนื่องจากไม่มีความแน่ใจว่าตนจะทำได้ดีหรือไม่

จากการศึกษาเอกสารที่กล่าวมานั้นพอจะสรุปได้ว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่มีความเป็นตัวของตัวเองเป็นอย่างมาก มีอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย สับสน อ่อนไหว มีความเข้มของอารมณ์สูง ไม่มั่นคง ไม่ว่าอารมณ์ประเภทใดมักมีความรุนแรง ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ผู้ปกครอง ตลอดจน ครูอาจารย์ ที่จะให้คำแนะนำสั่งสอน ชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ ผลของการกระทำของบุคคลต่างๆ ที่มีให้เห็นเป็นตัวอย่างในสังคม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี จึงจะทำให้เด็กได้เข้าใจตนเองมากขึ้น เพื่อเป็นการพัฒนาอย่างเหมาะสม และสามารถเป็นพื้นฐานที่ดีในการพัฒนาในขั้นต่อไป

พัฒนาการทางสังคม

พัฒนาการของวัยรุ่นในด้านสังคม ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

พรพิมล เจียมนาครินทร์ (2539, หน้า 73) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัยรุ่นถือเป็นพัฒนาการที่สำคัญอีกด้านหนึ่ง เมื่อเด็กเข้าสู่วัยรุ่นจะมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับเจตคติและพฤติกรรมทางสังคมทุกอย่าง วัยรุ่นต้องการอิสรเสรีภาพในด้านการคบเพื่อน การเที่ยวเตร่ เมื่อวัยรุ่นรู้สึกว่าคุณค่าความมั่นใจ พวกเขาจะชดเชยความรู้สึกนั้นด้วยการหันเข้าหาเพื่อน การเลือกเข้ากลุ่มเพื่อนเป็นการชดเชยสิ่งที่เขาต้องการ ซึ่งบางครั้งพ่อแม่ผู้ปกครองไม่สามารถตามใจได้ เนื่องจากยังมองเห็นว่ายังเด็กอยู่หรือยังเล็กเกินไป จึงมักไม่ค่อยอนุญาตให้ไปเที่ยวกันตามลำพัง เด็กวัยรุ่นมักมีพฤติกรรมต่อต้านและไม่ค่อยอยากสนทนากับสมาชิกในบ้าน แต่อยากคุยกับเพื่อนมากกว่า เพราะรู้สึกเป็นอิสระดี จะพูดคุยกันอย่างไร แบบใดก็ได้ นอกจากนี้ เด็กวัยรุ่นยังมีความรู้สึกไร้ค่าภายในโดยเฉพะอย่างยิ่งน้อยเล็ก ๆ ที่ชอบซุกซน รื้อข้าวของส่วนตัว เด็กมักอารมณ์เสียเมื่อถูกขอร้องให้ช่วยดูแลน้อง จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้เด็กวัยรุ่นไม่ชอบอยู่บ้าน ตามความจริงแล้ว การที่เด็กได้คบเพื่อนตามความพอใจของตน หรือการได้อยู่กับกลุ่มเพื่อนนั้นก็ให้ประโยชน์หลายอย่างแก่เด็ก เช่น การปรับตัว การวางตัวให้เป็นที่ยอมรับของเพื่อน การเสีเสละ การประนีประนอมระหว่างกลุ่ม กล่าวได้ว่า การปรับตัวให้เข้ากับสังคมถือเป็นงานพัฒนาการที่ยาก

ที่สุดของเด็กวัยรุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับตัวให้เข้ากับเพศตรงข้าม อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเด็กวัยรุ่นมีความรู้สึกว่าตนเองมีการเจริญเติบโตทางร่างกายเหมือนผู้ใหญ่ทุกอย่าง แต่ก็ยังไม่ความไม่แน่ใจว่าตนยังคงเป็นเด็กอยู่หรือผู้ใหญ่กันแน่ เด็กจะมีความกระวนกระวายใจกลัวว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับของเพื่อน เด็กมีความพยายามที่จะหาเอกลักษณ์ของตนเองให้ได้ เพื่อจะได้มีความมั่นใจในตัวเอง และพร้อมที่จะก้าวสู่วัยผู้ใหญ่ ซึ่งเมื่อวัยรุ่นพัฒนามากขึ้น เขาจะสามารถพัฒนาภาพพจน์ของตนเองอย่างแท้จริงได้ โดยไม่ต้องการเพื่อนเพื่อมาขบเซຍในสิ่งที่เขาขาดอีกต่อไป เด็กจะเริ่มค้นหาเพื่อนแท้ที่แสดงตัวเองอย่างแท้จริง และพร้อมที่จะปกป้องเพื่อนด้วยกัน

คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชา พฤติกรรมวัยรุ่น (2544, หน้า 162) การพัฒนาทางสังคมของวัยรุ่นนั้นจะเริ่มตั้งแต่แรกเกิดเป็นต้นมา ประสบการณ์เบื้องต้นของชีวิตและทุก ๆ สิ่งเกี่ยวกับการมีชีวิตอยู่รอดนั้นต้องอาศัยความช่วยเหลือของผู้อื่นตลอดมา ความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้อื่นจะค่อย ๆ เพิ่มพูนมากขึ้นตามวัยที่ผ่านไปตั้งแต่วัยทารก และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้รับ เช่น การยอมรับความเป็นที่ต้องการของบุคคลที่อยู่รอบข้าง จะทำให้มีประสบการณ์ทางสังคมมากขึ้นตามลำดับ เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนก็จะมีพัฒนาการทางสังคมขยายวงกว้างออกไป เพราะเด็กจะต้องปรับตัวเพื่อให้ออกไปเข้ากับสังคมใหม่ คือ เพื่อนและครูที่โรงเรียน เมื่ออย่างเข้าสู่วัยรุ่นก็จะมีแนวโน้มไปในทางการคบเพื่อนเป็นกลุ่ม เพื่อนต่างเพศ และมีแนวโน้มไปในทางสนใจในองค์การที่ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่อง การเข้าเป็นสมาชิกในชมรมหรือองค์การที่ตนปรารถนาและจากการศึกษาพบว่าเด็กที่มีบิดามารดาเป็นสมาชิกขององค์การต่าง ๆ ในชุมชนนั้น มักจะมีความสนใจเรื่องต่าง ๆ กว้างขวางกว่าและปรับตัวได้ดีกว่าเด็กที่บิดามารดาไม่มีความสนใจทางสังคมอย่างคับแคบ

ศรีเรือน แก้วกังวาน (2540, หน้า 337) เด็กให้ความสำคัญกับเพื่อนร่วมวัยมากกว่าในระยะวัยเด็กตอนกลาง เด็กจับกลุ่มกัน ได้นานแน่นแฟ้น และผูกพันกับเพื่อนในกลุ่มมากขึ้น กลุ่มของเด็กไม่มีเฉพาะเพื่อนเพศเดียวกันเท่านั้น แต่มีเพื่อนต่างเพศเข้ามาสมทบด้วย เด็กที่สามารถเข้ากลุ่มได้และมีกลุ่มในระยะวัยเด็กตอนกลาง จะเข้ากับกลุ่มและมีชีวิตทางสังคมที่สนุกสนานได้ดีกว่าเด็กที่ไม่สู้มีพัฒนาการดังกล่าวในช่วงวัยที่ผ่านมา เด็กเริ่มลดความเอาใจใส่กับบุคคลต่างวัยไม่ว่าเป็นผู้ใหญ่หรือเด็กกว่า ระยะนี้จึงเริ่มต้นชีวิตกลุ่มที่แท้จริง การเปลี่ยนแปลงทางกายอย่างรวดเร็วและมากมายเป็นแรงกระตุ้นให้เด็กรวมกลุ่ม เพราะสามารถร่วมสุขร่วมทุกข์แก้ไขและเข้าใจปัญหาของกันและกันดีกว่าคนต่างวัยซึ่งมีความคับอกคับใจต่างกัน กลุ่มยังสนองความต้องการทางสังคมด้านต่าง ๆ ซึ่งเด็กต้องการมากในระยะนี้ เช่น การเป็นบุคคลสำคัญ การต่อต้านผู้มีอำนาจ การหนีสภาพน่าเบื่อของบ้าน ฯลฯ เมื่อเด็กรวมกลุ่มดีก็จะสร้างกฎระเบียบ ภาษา ประเพณีประจำกลุ่ม เพื่อใช้

เฉพาะสมาชิกของกลุ่มเท่านั้น และสมาชิกในกลุ่มทุกคนต้องประพฤติปฏิบัติตาม มิฉะนั้นแล้วจะหมดสภาพการเป็นสมาชิก และต้องหากกลุ่มใหม่ต่อไปอีก

การรวมเป็นกลุ่มของเด็กเป็นไปโดยธรรมชาติ เด็กเลือกเป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยไม่มีใครตั้งกฎเกณฑ์ไว้ให้ต้องทำ เช่นเป็นกลุ่มที่เข้าได้กับแนวโน้ม แบบบุคลิกภาพ ฐานะทางเศรษฐกิจสังคมของครอบครัวของตน ทั้งความสนใจ ค่านิยม สติปัญญา ความมุ่งมั่นในชีวิต และอื่น ๆ บุคคลต่างวัยมีอิทธิพลในการเลือกกลุ่มและจับกลุ่มของเด็กไม่มากนัก จึงกล่าวได้ว่ากลุ่มมีความสำคัญต่อชีวิตจิตใจและอนาคตของเด็กอย่างมากที่สุด ครอบครัวเริ่มมีอิทธิพลน้อยลง ฉะนั้นลักษณะชั่วดีของกลุ่มจึงเป็นเครื่องชี้ชะตาชีวิตของเด็กในระยะวัยรุ่นและระยะวัยรุ่นและระยะผู้ใหญ่ ประจวบเหมาะที่ครอบครัวมีความสำคัญต่อการสร้างฐานชีวิตของบุคคลในระยะวัยทารกและวัยเด็กตอนต้น

ระยะนี้เด็กไม่ต้องการแต่เพียงรวมกลุ่มกันเท่านั้น แต่ต้องการสร้างความผูกพันระหว่างสมาชิกในกลุ่มแบบผู้ใหญ่อีกด้วย เพราะเด็กสำนึกว่าตนเริ่มเป็นผู้ใหญ่แล้ว ถ้าเด็กสามารถเข้ากับเพื่อนร่วมกลุ่มได้ดี เขาย่อมมีความรู้สึกว่า ผู้ปกครองและผู้ใหญ่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเขามีความสำคัญต่อตัวเขาน้อยกว่าเพื่อน ถ้าเปรียบเทียบกับวัยต่าง ๆ แล้ว ระยะวัยรุ่นเป็นระยะที่คนมีความรู้สึกต้องการผูกพันกับเพื่อนและกลุ่มมากกว่าวัยอื่น

พรพิมล เกียรติภรณ์ (2539, หน้า 76) ลักษณะทางสังคมของวัยรุ่นโดยทั่วไปมีลักษณะดังนี้

1. มีความสนใจในเรื่องต่างๆน้อยลงแต่มองอย่างลึกซึ้งมากขึ้น ความสนใจในเรื่องบางอย่างอาจมีอิทธิพลมาจากเพื่อนวัยเดียวกัน เนื่องจากใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับเพื่อน การเที่ยวเตร่ การสนทนาในเรื่องต่างๆอาจเป็นสาเหตุแห่งการเริ่มสนใจในเรื่องบางเรื่องและต้องการให้รู้ลึกซึ้งขึ้น เด็กจะแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ เช่น หาหนังสืออ่าน ชักถามจากผู้รู้ เขียนจดหมายหรือใช้โทรศัพท์เพื่อชักถาม

2. มีการแสดงออกที่เหมาะสมตามเพศและวัยมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงเจตคติ และพฤติกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นตามเพศและวัย เด็กมีความพยายามปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานภาพทางสังคมของตนมากขึ้น เด็กในกลุ่มอิทธิพลต่อกัน เด็กจะเรียนรู้การรักษามิตรภาพ ความซื่อสัตย์ต่อกลุ่ม

3. การคบเพื่อนจะมีมาตรฐานทางวัฒนธรรมแบบผู้ใหญ่ เด็กวัยรุ่นจะพัฒนารูปแบบและเหตุผลในการคบเพื่อนมากขึ้นตามวัย เมื่อเติบโตขึ้นจำนวนสมาชิกในกลุ่มจะเริ่มลดน้อยลง จะมีการเลือกสรรมากขึ้น มีการเลือกคบเพื่อนที่เข้าใจกัน มีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และความ

ลึกซึ่งผูกพันกันมากขึ้น สถานภาพของเด็กวัยรุ่นจะได้รับการยอมรับกันในกลุ่มมากกว่าจากพ่อแม่ บางคนไม่กล้าแต่งตัวหรือทำอะไรที่ผิดจากกลุ่มเลย แต่เมื่ออย่างเข้าสู่วัยรุ่นตอนปลายเด็กจะค่อยๆ แยกตัวออกจากกลุ่มเองและเริ่มมีข้อสงสัยเกี่ยวกับความคิดของเพื่อนในกลุ่มด้วย และในขณะเดียวกันก็เริ่มมีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น และสามารถตัดสินใจด้วยตนเองได้ เขาจะเริ่มเบื่อความคิดของกลุ่มและหันมาสร้างสรรค์แบบแผนของตนเอง นั่นคือการก้าวสู่ภาวะของความเป็นผู้ใหญ่ แต่ไม่ได้หมายความว่าเขาจะทิ้งเพื่อนไปเสียหมด เพียงแต่เป็นการมองเพื่อนในอีกมุมมองหนึ่งเท่านั้น

4. ยอมรับการเป็นสมาชิกของหมู่คณะตามค่านิยมและความสนใจในสิ่งเดียวกัน เด็กเริ่มมีความเป็นตัวของตัวเอง ความเข้าใจในตนเอง ต้องการเลือกกลุ่มเพื่อนเพื่อให้มีความรู้สึกมั่นใจและปลอดภัยและสามารถแก้ปัญหากันได้

5. มีความคิดถึงเรื่องฐานะ ยศศักดิ์และตำแหน่งมากขึ้น เด็กวัยรุ่นเริ่มมีความคิดเป็นของตนเอง ต้องการมีผู้นำกลุ่ม ในกรณีของการเป็นผู้นำกลุ่ม โดยทั่วไปมักเป็นเด็กที่มีครอบครัวที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจดี เพราะสามารถเข้ากับสังคมทุกรูปแบบได้ ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ มักมีการเลือกสรรตัวแทน หรือมีการแต่งตั้งตำแหน่งต่างๆ เพื่อมอบหมายหน้าที่ในบทบาทให้ชัดเจน

6. มีกิจกรรมทางสังคมที่มีพิธีรีตองมากขึ้น มีความรับผิดชอบทางสังคมมากขึ้น ต้องการมีส่วนเข้าช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาดังกล่าวร่วมกับผู้ใหญ่

7. มีการนัดพบเพื่อนต่างเพศบ่อยขึ้น มีความสัมพันธ์เพื่อการมีครอบครัวมากขึ้น เด็กวัยรุ่นจะแสวงหาวิธีอ่านใจเพื่อนเพศตรงข้ามที่ตนสนใจด้วยวิธีการต่างๆ การคบหาสมาคมในชั้นแรกๆ นั้นเป็นลักษณะศึกษาสนใจคอยสังเกตซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การมีชีวิตร่วมกันต่อไป

จากการศึกษาเอกสารที่กล่าวมานั้นพอจะสรุปได้ว่า เด็กวัยรุ่นเป็นวัยที่อยากมีอิสระในการคิดและการกระทำ เป็นวัยที่ต้องการการรวมกลุ่มจากเพื่อ ต้องการความยอมรับและไว้วางใจจากเพื่อนในกลุ่มมากกว่าพ่อแม่ แต่ระยะนี้เด็กไม่ต้องการแต่เพียงรวมกลุ่มกันเท่านั้น แต่ต้องการสร้างความผูกพันระหว่างสมาชิกในกลุ่มแบบผู้ใหญ่อีกด้วย เพราะเด็กสำนึกว่าตนเริ่มเป็นผู้ใหญ่แล้ว ถ้าเด็กสามารถเข้ากับเพื่อนร่วมกลุ่มได้ดี เขาย่อมมีความรู้สึกที่ ผู้ปกครองและผู้ใหญ่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเขามีความสำคัญต่อตัวเขาน้อยกว่าเพื่อน ถ้าเปรียบเทียบกับวัยต่างๆ แล้ว ระยะวัยรุ่นเป็นระยะที่คนมีความรู้สึกต้องการผูกพันกับเพื่อนและกลุ่มมากกว่าวัยอื่น

พัฒนาการทางสติปัญญา

พัฒนาการของวัยรุ่นในด้านสติปัญญา ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

Gallagher (1991, อ้างในนารี จิตรรักษา, 2549, หน้า 40) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการคิดหรือพัฒนาการทางสติปัญญาของวัยรุ่นไว้ดังนี้

1. สามารถที่จะรวมองค์ประกอบต่างๆ ทั้งหมดเพื่อใช้ในการขบปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง
2. สามารถที่จะมองเห็นหรือคาดคะเนในผลขององค์ประกอบหนึ่งที่จะมีต่ออีกองค์ประกอบหนึ่ง
3. มีความสะดวกต่อการรวมและแยกองค์ประกอบต่างๆ ในลักษณะของการสร้างและทดสอบสมมุติฐาน

Hurlock (1964, อ้างในนารี จิตรรักษา, 2549, หน้า 40) ได้สรุปลักษณะทางสติปัญญาของวัยรุ่นไว้คือ

1. เป็นวัยแห่งความอยากรู้อยากเห็น และเข้าใจปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์ สังคม ศาสนา วรรณคดี และจิตวิทยา
2. เป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนหรือไม่ก็ตาม นอกจากเรียนจากครูโดยตรงแล้ว เด็กยังเรียนจากสิ่งแวดล้อม จากการสังเกตพฤติกรรมของเพื่อน ครู พ่อแม่ และบุคคลในสังคม พัฒนาการทางปัญญาของเด็กกว้างขวางขึ้นเพราะเด็กชอบทำและเรียนรู้วิธีการลองผิดลองถูก การเรียนรู้วิธีนี้เป็นสิ่งสำคัญเด็กได้ลงมือทำเอง ได้พบปัญหาและคิดหาวิธีแก้ไขปัญหारे็วไปจนกว่าจะได้ผลที่เขาพอใจ
3. เป็นวัยที่สามารถเรียนทักษะต่างๆ ได้ดี เช่นการใช้เครื่องมือทำการฝีมือ การประดิษฐ์สิ่งต่างๆ เล่นดนตรี ขับรถยนต์ เล่นกีฬา ตลอดจนการทดลองต่างๆ วัยรุ่นเป็นวัยที่เหมาะสมที่สุดในการศึกษา พัฒนาการทุกด้านกำลังเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ ความสามารถทางสมองก็พัฒนา มีประสบการณ์ในชีวิตมากขึ้น รู้จักคิดหาเหตุผล เข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม สามารถเรียนรู้สิ่งที่ยากๆ ได้ ความสามารถขึ้นอยู่กับสติปัญญาของแต่ละคน
4. เป็นวัยแห่งการคิดอย่างมีเหตุผล เด็กจะรู้จักวิจารณ์สิ่งต่างๆ ที่ตนรู้เห็นจะเป็นไปตามที่ตนคิดว่ามีเหตุผลพอสมควรแล้ว การศึกษาในโรงเรียนและการอบรมจะช่วยให้เกิดการคิดหาเหตุผลดียิ่งขึ้น
5. เป็นวัยแห่งการสร้างทัศนคติอันดีงาม เช่น ทัศนคติประชาธิปไตย ทัศนคติเกี่ยวกับคุณค่าทางสังคม เป็นต้น
6. เป็นวัยที่มีเด็กเริ่มคิดถึงอาชีพ ต้องการเป็นอิสระทางด้านการใช้เงินและอื่นๆ ทำให้อยากเป็นเป็นของตัวเอง จึงเริ่มคิดหาเงินด้วยตนเอง และนึกถึงอาชีพต่างๆ ที่จะช่วยให้ได้เงิน เป็นวัยที่พ่อแม่และครูควรให้ความรู้เรื่องอาชีพต่างๆ ให้เข้าใจถึงคุณสมบัติของบุคคลที่จะประกอบอาชีพ

นั้นๆ ตลอดจนได้รู้จักสำรวจตนเองว่าเหมาะสมกับอาชีพใด จะได้เตรียมตัวไว้สำหรับอาชีพนั้น รู้จักวิธีการที่จะมีอาชีพอยู่ในโลกได้ดี มีวิธีการคิดตัดสินใจว่าจะเลือกคบเพื่อนเข้าสังคมและการเลือกคู่ครองที่เหมาะสม

พรพิมล เจียมนาครินทร์ (2539, หน้า 95) นักจิตวิทยาหลายคนที่ยกย่องศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์ และมีความเห็นตรงกันว่า สติปัญญาของมนุษย์จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ระหว่างอายุ 18-20 ปี และยังพบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างสติปัญญาของเด็กกับตัวแปรอื่นอีกหลายตัว ได้แก่

1. ปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว เช่น ความรัก ความผูกพัน การดูแลเอาใจใส่เด็กในบ้านเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางสติปัญญาสูงหรือต่ำได้
2. วัฒนธรรมในสังคมไทยมีการอบรมสั่งสอนให้เชื่อฟังผู้ใหญ่ ไม่ให้เถียงต่อปากต่อคำ ไม่ขัดแย้งเมื่อผู้ใหญ่ให้ข้อคิดเห็น สิ่งเหล่านี้มีส่วนทำให้เด็กไทยไม่ค่อยมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีพัฒนาการด้านต่างๆ ช้ากว่าเด็กทางยุโรปและอเมริกา
3. ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว จากสถิติพบว่า การตายของเด็กทารกมักเกิดขึ้นในครอบครัวที่มีรายได้น้อยกว่าครอบครัวที่มีรายได้สูง ยิ่งกว่านั้น เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อยจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าและมีอัตราการก่ออาชญากรรมสูงกว่าครอบครัวที่มีรายได้สูง
4. ขนาดของครอบครัว จากการสำรวจและทดสอบโดยทั่วไปพบว่า เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีขนาดเล็กจะมีสติปัญญาสูงกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีขนาดใหญ่ ทั้งนี้เพราะครอบครัวขนาดเล็กดูแลเอาใจใส่ลูกหลานในครอบครัวได้ดีกว่าครอบครัวขนาดใหญ่ นอกจากนี้แล้วยังพบอีกว่าเด็กในรุ่นลูก หลาน เหลน จะมีสติปัญญาสูงกว่ารุ่นพ่อ รุ่นปู่ ทั้งนี้เนื่องมาจากผลกระทบของสิ่งแวดล้อม

พัฒนาการทางสติปัญญานั้นจะปรากฏในหลายรูปแบบ เช่น พัฒนาการทางภาษา พัฒนาการทางจินตนาการ พัฒนาการทางด้านเหตุผล ซึ่งสามารถแจกแจงในรายละเอียดได้ดังนี้

1. มีความสามารถในการแก้ปัญหาหลายๆแบบ สามารถคิดอย่างมีระบบและมีเหตุผล รู้จักสร้างสมมุติฐานหลายๆแบบเพื่อหาข้อสรุปที่ดี มีความพยายามในการแก้ปัญหาต่างๆ ทั้งนี้เนื่องจากเด็กวัยรุ่นชอบฝึกสมองและเรียนรู้ที่จะจัดปัญหาของตนเองโดยเสนอความคิดต่างๆและข้อสรุปที่มีเหตุผล
2. มีความสามารถในการเข้าใจสัญลักษณ์ต่างๆ ทำให้เกิดความคิดรวบยอดได้ สามารถตัดสินใจความผิดถูกของเหตุการณ์ต่างๆได้ตามประสบการณ์และตามการเรียนรู้ สิ่งที่แสดงให้เห็นถึง

ความสามารถในด้านนี้ของวัยรุ่นคือ ลักษณะของการเลือกสัญลักษณ์เฉพาะกลุ่ม และภาษาแสดงที่ใช้ในหมู่วัยรุ่น

3. เด็กวัยรุ่นมีความสามารถจดจำสิ่งต่างๆ ได้เป็นอย่างดี แต่มักไม่ใช่ให้เป็นประโยชน์ในเรื่องการเรียน การจำของเด็กมักจะแม่นยำเฉพาะในเรื่องราวที่พวกเขาสนใจ เช่น คนตริ กีฬา หรือ วิทยาการด้านต่างๆ ที่ตนชอบ สิ่ง que เด็กวัยรุ่นไม่ค่อยชอบจำคือเรื่องราวในหนังสือเรียน พวกเขาคิดว่าเป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่าย การเรียนการสอนที่เน้นการท่องจำอย่างไม่มีเหตุผลจึงเป็นสิ่งที่เด็กวัยรุ่นรังเกียจ ครูจึงควรเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับความสนใจของเด็กที่จะทำให้เด็กจดจำสิ่งต่างๆ ได้ดีกว่าการสอนด้วยวิธีบรรยายและการท่องจำเพื่อใช้สอบเท่านั้น

4. มีความคิดกว้างไกลมีความสนใจอยากรู้อยากเห็นสิ่งใหม่ๆ แต่จะไม่ใช้ความคิดลึกซึ้งกับสิ่งใด เพื่อความเข้าใจง่าย ไม่ชอบการย้าคิดย้าทำ ชอบการเปลี่ยนแปลงและแสวงหาความแปลกใหม่ วัยรุ่นจึงเป็นวัยที่คิดค้นหาเอกลักษณ์ของตนเอง ที่ดูได้จากการเลือกเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การไว้ทรงผมที่แปลกๆ การท่องเที่ยวไปตามที่ต่างๆ เพื่อหาประสบการณ์แปลกใหม่แสวงหาความตื่นเต้นด้วยวิธีการต่างๆ

5. มีจินตนาการกว้างขวาง มีความคิดฝันมากมาย เป็นช่วงวัยที่สามารถสร้างสรรค์งานกวีนิพนธ์ สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถทางการใช้จินตนาการอย่างสูง เช่น ความรู้สึกทางด้านความรัก การอกหัก ความแค้น ความทุกข์ หรือความสำเร็จ นอกจากนั้นเด็กวัยรุ่นยังมีอารมณ์อ่อนไหว มีอารมณ์สะเทือนใจง่าย ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวเป็นคุณสมบัติของผู้สร้างสรรค์งานที่ใช้จินตนาการสูง จึงสามารถคิดสร้างฝันสิ่งต่างๆ ได้ง่ายกว่าวัยอื่น

6. มีความเชื่อมั่นในสิ่งต่างๆ อย่างรุนแรง เด็กวัยรุ่นจะมีเหตุผลในการเชื่อหรือไม่เชื่อเป็นของตนเอง และจะพยายามพิสูจน์ให้เห็นว่าความเชื่อของตนไม่ใช่เรื่องเหลวไหล มีความต้องการให้ผู้อื่นเห็นคล้อยตามความคิดเห็นของตน แสดงความรู้สึกอย่างตรงไปตรงมาทั้งทางด้านความพอใจและไม่พอใจ

7. มีความสนใจในตัวเอง โดยเฉพาะในระยะวัยรุ่นตอนปลายเด็กจะมีความพยายามในการขัดเกลาพฤติกรรมและปรับตัวให้ดีขึ้น มีความเข้าใจในสังคมและบุคคลในสังคมมากขึ้น

8. สามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเองและมีความคิดที่จะพึ่งตนเองมากขึ้น เด็กวัยรุ่นต้องการมีประสบการณ์ด้วยตนเองมีการวางแผนโครงการเพื่อกิจกรรมต่างๆ โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้ใหญ่ เช่น สามารถคิดสร้างงานเพื่อหารายได้พิเศษให้ตนเองได้โดยไม่ต้องขอเงินพ่อแม่ เป็นต้น

จากการศึกษาเอกสารที่กล่าวมานั้นพอจะสรุปได้ว่า ในการพัฒนาของสติปัญญานั้นมีปัจจัยที่สอดคล้องกันหลายอย่าง เช่น ด้านการให้ความรักทางครอบครัว รูปแบบการอบรมสั่งสอน ฐานะ

ทางเศรษฐกิจ และรวมทั้งการดูแลเอาใจใส่อย่างทั่วถึงภายในครอบครัว อีกทั้งวัยรุ่นยังเป็นวัยที่มีความสำคัญในการการพัฒนาทางสติปัญญาเป็นอย่างมาก เป็นวัยที่ต้องการค้นหาเอกลักษณ์ของตนเอง หากวัยรุ่นได้รับการดูแลการช่วยเหลือสนับสนุนจากผู้ใหญ่ที่มีความรัก ความเข้าใจเป็นพื้นฐาน ย่อมจะช่วยให้วัยรุ่นผ่านช่วงประสบการณ์นี้ไปได้ด้วยดี เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและมีสุขภาพกายและใจที่ดีต่อไป

แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก The Strengths and Difficulties Questionnaire: SDQ

กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข (2545, หน้า 53) SDQ ย่อมาจาก The Strengths and Difficulties Questionnaire โดยเป็นแบบสอบถามสำหรับประเมินพฤติกรรมของเด็ก และวัยรุ่น ปัจจุบันได้มีการศึกษาและพัฒนา เพื่อนำมาใช้ในงานวิจัยหรืองานทางคลินิกที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิตของเด็ก และวัยรุ่น เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการคัดกรองปัญหาทางพฤติกรรม และปัญหาทางอารมณ์ที่เบี่ยงเบน ซึ่งมีความเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพจิตในอนาคต ทำให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่ระยะแรก ก่อนที่จะลุกลามจนยากต่อการแก้ไข ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ที่พบในปัจจุบัน เช่น การติดยาเสพติด ความก้าวร้าวรุนแรง ปัญหาทางอาชญากรรม โรคซึมเศร้า การฆ่าตัวตาย โรคจิต ความผิดปกติของบุคลิกภาพ เป็นต้น SDQ เป็นแบบประเมินที่พัฒนาโดย Robert Goodman จิตแพทย์เด็กชาวอังกฤษประกอบด้วยข้อคำถาม 25 ข้อ มีทั้งคำถามเชิงบวกและคำถามข้อที่เป็นปัญหาแบ่งเป็น 5 หมวดคือพฤติกรรมเกรี้ยวพฤติกรรมอยู่ไม่นิ่งปัญหาทางอารมณ์ปัญหาความสัมพันธ์กับเพื่อนและพฤติกรรมสัมพันธ์ทางสังคมรวมด้านความสัมพันธ์ทางสังคม จะแสดงถึงด้านที่ดีของเด็ก SDQ ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยและนำมาใช้ศึกษาในชุมชนครั้งแรกในปี พ.ศ. 2543 โดยรองศาสตราจารย์นายแพทย์มานิช หล่อตระกูลและแพทย์หญิงพรรณพิมล หล่อตระกูล ศึกษาในเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ของโรงเรียนในจังหวัดนครนายกอายุ 11-16 ปีรวม 5,780 คน (ชาย 2,808 คน หญิง 2,972 คน) ได้ทดสอบความเที่ยงของแบบสอบถาม ความสอดคล้องภายในเนื้อหาและความเท่าเทียมในการวัดในแบบประเมินพฤติกรรม SDQ ทั้ง 3 ชุด (ผู้ปกครองครูและนักเรียน) ได้กำหนดคำจำกัด ที่เหมาะสมในการสืบค้นปัญหาแต่ละด้านของแบบประเมินแต่ละชุด

สมคิด กอมนิ และรสนา มรรยทวี (2549, หน้า 91) แบบคัดกรองพฤติกรรมเด็ก (SDQ) นี้ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการคัดกรองปัญหาสุขภาพจิตที่พบบ่อยในเด็กเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนให้การแก้ไขต่อไปแบบคัดกรองออกแบบมาให้ใช้กับเด็กอายุระหว่าง 4-16 ปี ลักษณะของพฤติกรรมสามารถจัดเป็นกลุ่มพฤติกรรมได้ 5 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มพฤติกรรมด้านอารมณ์ กลุ่ม

พฤติกรรมอยู่ไม่นิ่งกลุ่มพฤติกรรมด้านความประพฤติ กลุ่มพฤติกรรมด้านบุคลิกภาพและความสัมพันธ์และกลุ่มพฤติกรรมด้านความสามารถทางสังคมอีกส่วนหนึ่งของแบบคัดกรองเป็นการประเมินผลกระทบของพฤติกรรมว่ามีความเรื้อรัง ส่งผลกระทบต่อบุคคลรอบข้าง ต่อตัวเด็กเอง ต่อสัมพันธภาพทางสังคมและการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กมากน้อยเพียงใด

1. พฤติกรรมด้านอารมณ์ หมายถึง การกระทำหรือการแสดงออกต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งเร้าต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความรู้สึก หรือความคิดที่อยู่ในใจ นักเรียนที่มีปัญหาทางอารมณ์จะแสดงอารมณ์บางอย่าง เช่น อารมณ์โกรธ อารมณ์เสีย หงุดหงิดง่าย

2. พฤติกรรมด้านความประพฤติ หมายถึง การกระทำหรืออาการที่แสดงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางความคิดหรือความรู้สึก นักเรียนที่มีปัญหาทางด้านความประพฤตินั้นจะแสดงนิสัยชอบแกล้งรังแก พาล ก้าวร้าวหรือเอาเปรียบผู้อื่น ลักขโมย เพื่อตอบสนองสิ่งเร้าในด้านใดด้านหนึ่ง

3. พฤติกรรมด้านสมาธิสั้น หมายถึง การกระทำหรือการแสดงออกถึงการขาดความสามารถ ตั้งใจสนใจต่อการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่กำลังกระทำอยู่ เป็นความผิดปกติทางพฤติกรรมชนิดหนึ่งที่เด็กมักแสดงออกจนเป็นลักษณะเฉพาะตัว ประกอบด้วยพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับวัยหรือระดับพัฒนาการปกติมาตรฐาน ไม่มีระเบียบ วอกแวก และไม่มีสมาธิ อยู่ไม่นิ่ง ชุกชอน มักทำอะไรก่อนคิด

4. พฤติกรรมด้านความสัมพันธ์กับเพื่อน หมายถึง การกระทำหรือการแสดงออกถึงการสื่อสารระหว่างบุคคลที่สนิทคุ้นเคยกัน นักเรียนที่มีปัญหาทางด้านความสัมพันธ์กับเพื่อน จะมีลักษณะเข้ากับเพื่อนไม่ได้ ชอบแยกตัวออกมาอยู่ตามลำพัง ไม่ให้ความสัมพันธ์กับเพื่อน เห็นแก่ตัว ไม่แบ่งปันของของตนเองให้แก่เพื่อน

5. พฤติกรรมด้านสัมพันธภาพทางสังคม หมายถึง การกระทำหรือการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างบุคคลหรือกลุ่มที่รวมกันเป็นสังคม โดยใช้ทักษะทางสังคมเป็นเครื่องมือ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเป็นสุข

คุณสมบัติของเครื่องมือ

แนวโน้มนำใหม่ทางการศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อข้อดีหรือความสามารถ (strengths) ของเด็กมากกว่าการมองปัญหาด้านข้อบกพร่องทำให้ Goodman (ค.ศ. 1994) จัดแพทย์เด็กชาวอังกฤษได้พัฒนาแบบสอบถามสำหรับคัดกรองปัญหาพฤติกรรมเด็กโดยออกแบบให้มีจำนวนข้อคำถามเพียง 25 ข้อในหนึ่งหน้ากระดาษ เพื่อความสะดวกต่อการตอบทั้งแบบสอบถามชุดสำหรับผู้ปกครอง ครู และเด็กนักเรียน ข้อคำถามในชุดผู้ปกครองและครู (สำหรับเด็กอายุ 4-16 ปี) ใช้ข้อความเดียวกัน ส่วนแบบประเมินตนเองสำหรับเด็กนักเรียน (อายุ 11-16 ปี) ปรับข้อความในเชิงลบให้ดูอ่อนลงและ

เพิ่มสรรพนามบุรุษที่หนึ่งในแต่ละข้อเช่นจาก “มักอาละวาดหรือโมโหร้าย” “ค่อนข้างแยกตัวชอบเล่นคนเดียว” ในแบบประเมินของครูและผู้ปกครองปรับเป็น “ฉันโกรธรุนแรงและมักอารมณ์เสีย” “ฉันชอบอยู่กับตัวเองฉันชอบเล่นคนเดียวหรืออยู่ตามลำพัง” ตามลำดับในแบบประเมินตนเอง

ข้อคำถาม 25 ข้อของ SDQ items ซึ่งครอบคลุมปัญหา 5 หมวดของพฤติกรรม (แต่ละหมวดมี 5 ข้อ) ผลรวมของค่าคะแนนใน 4 หมวดแรกบ่งบอกคะแนนรวมของปัญหาส่วนหมวดพฤติกรรมด้านสัมพันธภาพทางสังคมบ่งบอกถึงข้อดีของเด็กในปัจจุบัน Goodman เสนอ cut-off point สำหรับ Clinical Range ที่ค่าคะแนนสูงกว่า 90 เปอร์เซนต์ไคล์ของคะแนนรวมที่เป็นปัญหา

SDQ จากผลการศึกษาวิจัยประชากรในชุมชนประเทศอังกฤษสำรวจเด็กอายุ 5-15 ปีจำนวน 7,984 คน โดย Robert Goodman และคณะ (ค.ศ. 2000) ใช้แบบสอบถาม SDQ ทั้ง 3 ชุดพบว่า sensitivity 63.3% ,specificity 94.65%, positive predictive value 52.7%, negative predictive value 96.4% และค่าที่ได้จากการศึกษาในเด็กไทยก็ไม่แตกต่างกันมากนัก

จากการทำวิทยานิพนธ์ในเรื่องนี้ของนายแพทย์สมชาติสุทธิกาญจน์สำนักพัฒนาสุขภาพ กรมสุขภาพจิตพบว่า

ค่า reliability อยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ internal consistency = 0.73 (Mean Cronbach), internal consistency ของ self report problem score ต่ำ (0.41) cross information correlation (mean: 0.34) retest stability หลังจาก 4เดือน-6 เดือน (mean = 0.62)

ค่า SDQ score ที่สูงกว่า 90 percentile ทำนายความเป็นไปได้ของความผิดปกติที่วินิจฉัยทางจิตเวช (ความเสี่ยงต่อโรคทางจิตเวช) ค่า mean odds ratio: 15.7 สำหรับผู้ปกครอง (parent scales) 15.2 สำหรับครู (teacher scales) 6.2 สำหรับนักเรียน (youth scales)

การศึกษาพบว่า SDQ ดีกว่า CBCL อย่างมีนัยสำคัญในการวัดปัญหาสมาธิสั้นส่วนการวัดปัญหาทางอารมณ์ดีเท่ากับ CBCL มีการศึกษาพบว่า SDQ แม้จะสั้นกว่า CBCL แต่ดีกว่าในการทำ clinical diagnosisของ hyperactivity disorder

กรณีใช้ทั้งค่าคะแนนรวมและค่า impact scores (คำถามเพิ่มเติมในด้านหลังของแบบสอบถาม) มาคำนวณทางคอมพิวเตอร์จะช่วยให้ค่าต่างๆของการคัดกรองดีขึ้นข้อดีของSDQ คือสามารถนำไปใช้โดยไม่ต้องขออนุญาตหรือเสียค่าลิขสิทธิ์ใช้ได้ทั้งในการคัดกรองเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินในคลินิกและเป็นวิธีการวัดผล

วัตถุประสงค์ของแบบประเมินพฤติกรรมเด็ก

SDQ ซึ่งมีข้อคำถามน้อยในการประเมินพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพจิตโดยใช้เวลาในการตอบน้อยประมาณ 5 นาทีเป็นเครื่องมือที่วัดทางจิตวิทยาที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อ

งานวิจัยทางระบาดวิทยาและงานทางด้านคลินิกสำหรับแพทย์ทั่วไปกุมารแพทย์หรือครูพยาบาลที่ทำงานเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิตของเด็กในระดับมูลฐาน ในการส่งเสริมให้สืบค้นความผิดปกติทางจิตที่เกิดขึ้นแต่ละระยะแรกหรือการติดตามความเปลี่ยนแปลงจากผลการบำบัดรักษารายบุคคลหรือรายกลุ่มได้

ในการใช้แบบทดสอบ SDQ จะเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่อาจารย์ที่ปรึกษาจะสามารถรู้จักและเข้าถึงนักเรียนได้มากขึ้น ในมิติของความรู้สึนึกคิด อารมณ์ ระดับความเครียดความวิตกกังวล ความคับข้องใจในจิตใจ สัมพันธภาพ ฯลฯ ที่นักเรียนกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันจนส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมด้านอื่นๆที่จะตามมา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วัฒนา มัคคสมัน (2539) ศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในรูปแบบที่แตกต่างกัน การรับรู้ตนเอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 150 คน ผลการวิจัยพบว่า วัยรุ่นที่รับรู้ว่าคุณค่าในตนเองได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย รักตามใจ และแบบปล่อยปละละเลย นอกจากนี้ยังพบว่าวัยรุ่นชายมีคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองไม่แตกต่างจากวัยรุ่นหญิงในทุกรูปแบบการเลี้ยงดู

อารยา ด่านพานิช (2542) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างการเห็นคุณค่าในตนเองกับพฤติกรรมการเผชิญปัญหาของเยาวชนผู้กระทำผิดชายและหญิงในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง กลุ่มตัวอย่างเป็นเยาวชนเพศชายในสถานฝึกและอบรมบ้านกรุณาจำนวน 297 คนและเป็นเพศหญิงในสถานฝึกและอบรมบ้านปรางค์จำนวน 172 คน โดยใช้เครื่องมือคือ แบบทดสอบการเห็นคุณค่าในตนเองและแบบการวัดการเผชิญปัญหา ผลการศึกษาพบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนผู้กระทำความผิดชายและหญิงไม่มีความแตกต่างกันองค์ประกอบของการเห็นคุณค่าในตนเองโดยทั่วไปและองค์ประกอบด้านสังคมก็ไม่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในด้านกรอบพฤติกรรมการเผชิญปัญหาในเยาวชนผู้กระทำความผิดชายและหญิงไม่มีความแตกต่างกัน องค์ประกอบด้านมุ่งเน้นอารมณ์สนับสนุนการแก้ปัญหาและอารมณ์ไม่สนับสนุนการแก้ปัญหาที่ไม่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในด้านการมุ่งเน้นการแก้ปัญหาและไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างการเห็นคุณค่าในตนเองกับพฤติกรรมการเผชิญปัญหา โดยรวมของกลุ่มตัวอย่างเยาวชนผู้กระทำความผิดชายและหญิง

แต่มีความสัมพันธ์ในแต่ละองค์ประกอบระหว่างการเห็นคุณค่าในตนเองกับพฤติกรรมการเผชิญปัญหาของกลุ่มตัวอย่าง เยาวชนผู้กระทำผิดในแต่ละเพศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อุบลรัตน์ เรือนเงิน (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่องการอบรมเลี้ยงดูกับการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวชิรวิทย์ จังหวัดเชียงใหม่จำนวน 150 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไป แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู และแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง ผลการวิจัยสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีแนวโน้มจะได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยสำหรับค่าเฉลี่ยระดับการเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับต่ำเกือบปานกลาง นักเรียนที่ได้รับการเลี้ยงดูต่างกันมีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองไม่ต่างกัน

จรัญญา ชันกฤษณ์ (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่องการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 45 คน โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบวัดความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นเอง สรุปได้ว่า ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนอาจมีผลมาจากปัจจัยหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นด้านเพศสภาพการอยู่อาศัย สถานภาพการสมรสของพ่อแม่ จำนวนพี่น้องรวมทั้งระดับการศึกษาของผู้ปกครองซึ่งสัมพันธ์กับการเลี้ยงดูและการคาดหวัง องค์ประกอบเหล่านี้ส่งผลต่อการรับรู้ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนว่าตนเป็นที่ยอมรับและมีคุณค่าในตนเองรวมทั้งมีคุณค่าต่อบุคคลอื่นมากน้อยเพียงใด และมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของเด็กอีกด้วย

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเองได้ว่าการเห็นคุณค่าในจะเกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งการอบรมเลี้ยงดูนั้นจะเห็นได้ว่า วัยรุ่นที่รับรู้ว่าคุณค่าได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าวัยรุ่นที่รับรู้ว่าคุณค่าได้รับการเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย รักตามใจ และแบบปล่อยปละละเลย อีกทั้งในด้านของ สถานภาพการอยู่อาศัย สถานภาพการสมรสของพ่อแม่ จำนวนพี่น้อง รวมทั้งระดับการศึกษาของผู้ปกครอง และการคาดหวัง ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ส่งผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองและมีผลพฤติกรรมอีกด้วย ส่วนในเรื่องของเพศ พบว่า ไม่มีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง